

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelj: Janko Kersnik, Fr. Levec, dr. Ivan Tavčar.

Leto I.

V Ljubljani, 1. novembra 1881.

Štev. 11.

Pozabljenim.

seh mrtvih dan!
Na tisto tiho domovanje,
Kjer mnogi spé nevzdrumno spanje,
Kjer kmalu, kmalu dom bo moj,
In — tvoj,
Nocój se vsul je roj močán,
Saj jutri bo vseh mrtvih dan,
Vseh mrtvih dan!
Bledó trepeče nad grobovi
Tisóč svetíl,
In križe, kamne vrh mogíl
Jesenski venčajo cvetovi, —
Vseh mrtvih dan!
Kjer dragi spé jim po pokopi,
Klečé, solzé živóčih tropi,
Oh, dušo tré jim žal in bol;
Pod zemljo pol, na nebu pol
Nocój jim je srécé:
Na grob líjó bridké solzé,
V nebó gorké prošnjé!
O, le klečíte, le molíte,
Po nepozabnih vam solzíte,
Da bóde grob od solz rosán,
Saj jutri bo vseh mrtvih dan,
Vseh mrtvih dan!
Solzíte,
Molíte! . . .

In jàz?
 Ko misli vsakedo na svoje,
 Kogà, kogà pa srce moje
 Spomina se tačas?
 Vas, zabljeni grobóvi,
 Kjer križ, ne kamen ne stoji,
 Ki niste venčani s cvetovi,
 Kjer luč nobena ne brlí!
 O, če nikdó
 Nocoj se vas ne spomni,
 Pozabil ni vas pevec skromni
 In pa — nebó! X.

Opomnja. Da se prilog „nevzdrumno“ v 3. granesu ne sme umeti ad litteram, kaže pač vsa pesen.

Rokovnjači.

Historičen roman.

Po pokojnega Josipa Jurčiča osnovi spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Jedno in dvajseto poglavje.

Domači so se bili uže razšli, in tudi Polonica stopila je leščerbo v rokah držeč v svojo izbo.

Pavlek, ki je ležal kakih sto korakov za hišo, gori v bregu, opazoval jo je lahko skozi malo okence, pa ona ga ni mnogo zanimala, — vedel je, da je sama.

In vender je čez nekoliko časa zapazivši, da sestra dolgo ne upihne luči, in da se tudi spat ne spravlja, pričel pazljiveje gledati doli, akoravno brez kake sumnje.

Na jedenkrat se prepriča, da veže Polonica obleko in nekaj drugih stvari v malo culico, ter v tem prihaje večkrat k oknu in tamkaj pazno posluša.

To je bilo pa uže sumnjivo.

Hotel je ravno malo bliže splaziti se po travi, kar ga opozori nekov šum, ki je prihajal čez reber, tam od leve strani semkaj.

Vstal je tiho in šel varno in počasi tjà pod sadnim drevjem proti stezi, ki je vodila z dola gori v goščavo, in kjer je moralo nekaj ljudij korakati; kajti Pavlek je na uho natanko razložil več stopinj.

Pri stezi je rastlo nekaj leščevja, in za tisto se fant skrije.

Bila je temna noč, akoravno nebo popolnoma jasno.

Pavlek ni dolgo čepel za grmom, ko prikoraka kakih šest ali sedem mož po stezi navzgor. Sedaj se je jeden ali drugi spotaknil na kamenitem in po hudournikih razritem poti. Tik pred onim leskovim grmom izpodleti zopet jednemu noga, in nekaj, kakor težka sablja, trči ob kamen; debela, a potihoma siknena francoska kletev slišala se je za tem ropotom. „Jaz ti bom dal malo železa v tvoja suha stegna, če nas za nos vodiš!“ zagodrnja potem jeden slovenski.

„Tiho,“ reče menda oni, kateremu je veljala ta prijazna opomnja, „tu smo komaj streljaj od Mozolovih, in kdo vé, če ni óna punica uže na straži. Ljubček njen bo kmalu tu.“

Pavleka je pretresel mraz; počakal je komaj, da so se oni izgubili v gošči, in potem spel se kvišku; težko je sopol.

Torej res čaka Polonica onega! In zakaj si je navezala culico? Da pobegne ž njim? To bi bilo grozno!

Da so bili to francoski vojaki, in da hočejo uloviti ravno Nandeta in ne koga drugega, o tem Pavlek ni več dvomil. Premišljeval je jeden trenutek, ali bi skočil za njimi ter jim naznanil, kaj je zapazil pri sestri. Pa poznal jih ni; to niso bili Kolovski in tudi onih, ki so slovenski govorili, ni poznal. Pa saj so ti stražniki morali dobro vedeti, kje bodo ulovili onega rokovnjača, — sicer bi ne hodili gori v goščo.

Vse to je fantu bliskoma šinilo po glavi, in sklenil je hitro, iti nazaj za hišo, in tam stražiti. In ko bi sestra šla sama od doma, potem je hotel iti in plaziti se za njo, in če bi veljalo do konca sveta, dokler se ne sreča z onim Štajercem, katerega on tako sovraži.

Kaj potem, če ga sreča, — o tem tudi sedaj ni mislil.

S takimi naklepi priplazil se je zopet nazaj za hišo; pa legel je sedaj le kakih petnajst korakov proč od sestrinega okna v travo.

Videl je, da je ona v tem uže dela velik robec na glavo in da je opravljena, kakor za daljšo pot. Sedela pa je na skrinji, roki držala skleneni v naróčaji ter srpo gledala v tla.

Pavleku je bilo pri srci, kakor strastnemu lovcu, kateremu srnjaka psi podijo vedno bliže in bliže. Še sopsti si ni upal.

In ni mu bilo treba dolgo čakati; kajti na jedenkrat, ko je tako pazno in neprenehoma zrl na desno in levo ter ulekel na uho vsak glas, začul je tam izza hleva sem lahke korake. Stisnil se je

še bolj v travo, tako da ga, ker je imel temno obleko, nikakor ni bilo moči ugledati.

Prišlec pa je stopal počasi in varno proti razsvitljenemu oknu. Obstal je tam ter, predno je potrkal, ozrl se še jedenkrat pazno na vse strani, in ko ni zapazil nič nevarnega, stopil k oknu, tako da ga je luč obsvetila in potrkal trikrat lahko na šipo.

Ko mu je šinil svit leščerbe čez obraz, spoznal je Pavlek, da je pravega pričakal.

Bil je Nande.

V roki je nosil mal kovčeg, in opravljen je bil kakor za dolgo pot.

Polonica se je na lahko zganila, ko je potrkal oni na okno, a takoj je naglo stopila tja ter odprla lino.

„Ali si uže tukaj?“ zašepeta poluglasno in nekako osupneno, ko spozna Nandeta, kateri je stal tik stene. „Oni je dejal, da me boš gori počakal!“

„Hitro, hitro se opravi!“ sili on, „izdajalci so mi za petami in kmalu bodo morda vojaki tu, ali pa tam gori pri borovcih. Vse ti povem pozneje, sedaj le urno, urno, da odideva od tod!“

Dekle se je silno prestrašilo.

„Pihni luč!“ deje Nande, ko vidi, da ima Polonica culo uže zvezano in da je gotova s svojimi pripravami za pot.

„Precej, precej!“ reče ona ter odpre še jedenkrat svojo skrinjo. Tam v kotu zgornjega predala je ležal star molek in poleg njega mala usnjata mošnjica. Tu je hranila deklica še onih par križavcev, katere jej je bila ranjca teta dala v spomin, ko jej je birmo zavezala. Oboje, molek in denar, dela je deklica v žep in tiho zaprla zopet skrinjo.

„Za Boga, Polonica, kaj se mudiš?“ veli zopet Nande ter skoči bliskoma na ogel hiše. Dozdevalo se mu je bilo na jedenkrat, kakor bi čul tihe korake, in poslušal je sedaj brez sape tam na oglu. Pri naglem skoku pa zadel je v temi v tanko desko, naslonjeno ob steno, in ista pala je z lahkim ropotom na trda, uhojena tla.

A udarec bil je vender tolik, da je moral opozoriti in ustaviti vsakega, kdor bi se bil morda bližal na skrivnem hiši.

Zato tudi Nande sedaj ničesa več čul ni; bilo vse mirno in tiho. Mozolov pes pa je spal nocoj, bodisi po naključji ali vsled posebnega naročila v hlevu pri Francetovej postelji.

Nande se vrne naglo in vedno silno nemiren k oknu; Polonica je v istem trenutku upihnila leščerbo.

„Ali greš?“ vpraša on.

V tem je deklica odpirala tiho duri svoje izbice in stopala v vežo. Prislonivši duri za seboj, iztegnila je roko po kljuki vežnih vrat, kar jej udari na uho divij krik, prihajajoč od zunaj.

Vsa kri šinila jej je k srcu, in v sencih zabodlo jo je, kakor bi jo kdo z nožem dregnil od obeh strani.

Ta trenutek odpro se tudi duri na onem konci, kjer je spala Mozolka.

„Kaj je, kaj pa je?“ kričala je mati v temno vežo, ter pristavila: „Polona, Polona!“

A ta se je tudi v tem trenutku vzdramila. Jedina misel: „mati“ streznila jo je iz poluzavesti, in bliskoma bila je deklica v svojej sobi ter hotela poriniti zapah za duri.

V istem trenutku pa pokne za hišo strel, in takoj še jeden pok in še tretji.

„Jezus Marija!“ vzklikne Polonica in odpre zopet duri; a ven iz izbe stopiti ni mogla, zgrudila se je na prag.

Mozolka pa je kričala v drugem konci veže, tresla se po vseh udih in ni si upala stopiti naprej.

Zunaj za hišo pak je bil divij vik in krik. Francoske in slovenske kletvine, udrihanje in ječanje, vse se je mešalo.

Čez nekoliko časa udari nekdo trdo na vežna vrata.

„Odprite!“ kliče isti zapovedujé; a ker nobena onih dveh preplašenih žensk ni mogla dosti naglo ustreči povelju, udari še jedenkrat siloma s puškinim kopitom na vrata, da je odletel zapah.

„Luč užgite!“ vpije zopet oni pri vratih.

Trajalo je delj časa, da je Mozolka ukresala ogenj ter prišla s svetilnico v vežo.

Mej vrati stal je komisar Mulej in poleg njega francosk vojak.

„Semkaj posvetite!“ veli komisar in stopi pred vežo.

Prizor, ki se je kazal zunaj Mozolkinim očem, bil je res nenavaden.

Na tleh, tik pod Poloničnim oknom ležal je z zvezanima rokama Nande. Divje je gledal okolo stoječe vojake in kri, ki mu je tekla iz široke rane na čelu, dajala je grozen obrobek bledemu licu.

„Ti si!“ viknila je Mozolka poluglasno in stresnila se po vsem životu. Pa gledati ni mogla dolgo tega strastnega, prepadenega lica.

„Ali je óni Vaš sin?“ vpraša komisar in pokaže družega, par korakov od Nandeta v travi ležečega človeka.

Plaho je pogledala Mozolka tja in spoznala Pavleka. Tudi ta je bil bled ko pobeljena stena ter podpiral je s komolcem glavo, iz ust pa mu je tekla kri.

„Pavlek, Pavlek, za božjo Kriščevo voljo, ali so te ubili?“ vzkriknila je mati in pokleknila k sinu.

A ta jej ni odgovoril.

„Spravite ga v hišo,“ reče Mulej, „morda mu ne bo hudega! Pa mi ga nismo ubili, ta-le lopov ga je s tako silo sunil v prsi!“

Rekoč pokaže Nandeta.

„Jaz sem to videl, ko sem skočil izza hleva,“ nadaljuje potem; „fant ga je držal za vrat, pala sta in on ga je s pestjo udaril na prsi. Potem smo ga zvezali! Pa saj to je vender tisti vaš Nande — mati?“

Komisar je bil do sedaj tako prepričan, da je ujel pravega, da je bil pozabil precej vprašati Mozolko o njem.

A ta mu ni odgovorila; poleg sina je klečala in bridko jokala.

Mulej se je ozrl po vojacih.

„Kje pa je oni,“ reče hlastno, — „oni pisar, katerega smo s seboj pripeljali?“

Vsi se spogledajo.

V tem pa zadoni gori izpod hriba glasan klic: „Qui vive?“ dvakrat, trikrat, in tretjemu odgovori hripav, grozen vzklík. Potem je bilo gori vse tiho.

Komisar pošlje naglo nekaj vojakov tja, a trajalo ni dolgo, ko se vrnejo ti in oni, katere je bil Pavlek v prvič čul in zalezoval. Sredi njih korakal je Obloški Tonček, zadaj pa so nesli trije — Brdskega pisarja.

„Kaj je s tem možem?“ vpraša osorno Mulej.

Poveljnik tega oddelka mu razloži, da je proti vojaku, ki je stal gori na parobku na straži, pritekel ta starec, a ker na klic straže ni počakal, skočil je vojak za njim ter ga z bajonetom prebodel.

Okrog Nandetovih usten je zaigral demoničen smehljaj, ko je čul to vest. Ozrl se je tja, in srečal se z očmi Obloškega kobiljarja. Oni je svoje povesil, a v Nandetovih je bilo nekaj, kakor bi bil hotel reči: „Skupaj bova visela, Tonček, skupaj!“

Komisar se obrne sedaj h kobiljarju kažoč jetnika.

„Ali je to rokovnjaški glavar?“

Tonček niti očesa ne dvigne, ko reče osorno, pa bolj potihoma :
„Ta je menda; — kaj meni mar! Pa sedaj ga imate, mene pa pustite, da grem svojim potem!“

„Počasi, prijatelj,“ odgovori Mulej, „Vi ostanete v zaporu; oni starec je o Vas nekaj povedal, kar je blizu tako, kar je o Vašem glavarji pravil. Vi pojdete z vojaki nazaj v Kamnik, tega moramo pa odvesti na Kolovec“.

Svet, kjer je bil ujet Nande, spadal je pod Kolovško gosposko in zato morali so peljati rokovnjaškega glavarja tja.

Nekaj čudnega se je posvetilo zopet v temnih Nandetovih očeh, ko je čul, kam ga bodo peljali. Tonček pa je stal bled in s stisnjenimi ustni sredi vojakov, ter parkrat oči obrnil na desno in levo, kakor bi gledal, kam bi bilo ugodneje skočiti. A videl je pred seboj mrtvega pisarja in opustil je misel o begu.

Pavleka so odnesli v hišo, in potem so vojaki odrinili s svojimi jetniki; jeden del z Nandetom, kateremu so v naglici rano obvezali, na Kolovec, drugi pa s Tončkom v Kamnik. Zadnji odnesli so tudi mrtvega Rakovca.

Polonica je v svojej izbi čula vse, kar se je godilo pred oknom; klečala je v temi pri skrinji, in glavo podpirala z obema rokama; ko so odnesli Pavleka v hišo in ko jo je prišla mati parkrat klicat in trkat na zapahnene duri, ni se oglasila, niti šla iz izbe.

Dve in dvajseto poglavje.

Kaj ne, moj bratec! da to ne bo?
Kaj v stran od mene obračáš oko?
Boris Miran.

Ko se je oskrbnik Poljak pripeljal s svojo mlado ženo domov, zvedel je, da so vojaki in čuvaji uže odšli.

Bil je silno razburjen in vprašanjem svoje soproge je večkrat kar narobe odgovarjal.

Po večerji nagovarjal je Reziko, naj ide spat, ker on mora čakati še prihoda svojih čuvajev in vojakov. Ona je uže vedela, da bi bil vsak ugovor zastoj in ga je ubogala. Štefan je ostal v svojej pisarni pri tleh; poleg iste z jednim uhodom iz nje bila je improvizovana nekaj časa uže ječa za uporne tlačane, ujete pohajače in tatove, kateri se ve da niso dolgo prebili tamkaj, kajti izpustili so

jih, ali pa odvedli k okrožnemu komisarijatu v Ljubljano. Nocoj je bila prazna, pričakovala je novih, odličnih gostov.

Oskrbnik je vedel, da bode čakal še nekoliko ur, da se vrnejo vojaki. Kajti povedano mu je bilo, da pride rokovnjaški glavar sto-prav proti polunoči tja gori k borovcem nad Mozolovino. Da bi utegnil priti prej, ali da mu je izdajstvo znano, tega Poljak ni mogel slutiti. Usedel se je v pisarni k svojej mizi, a delati ni mogel. Vstal je zopet in korakal zamišljen po sobi gori in doli. Mnogokrat odprl je okno in poslušal, ali se še ne bližajo stražniki. Naposled je zopet sedel k mizi.

Okolo enajste ure vzbudi ga ropot in glasno govorjenje pred gradom. Bili so vojaki s svojim jetnikom.

Poljak stopi ven v temno vežo in ko mu poveljnik sergeant na kratko dopove nocojšnje dogodke, ukaže oskrbnik jetnika odvesti v pisarno, da ga bode takoj izpraševal. Vojakom je ukazal, naj stražijo v veži.

Do sedaj si oskrbnik ni upal jetnika pogledati.

Nande je stal z zvezanima rokama sredi sobe, ko je vstopil Štefan, ter zaprl vrata za seboj. Vojaki so ostali vsi zunaj in sergeant je postavil dva na stražo, druge pa poslal v nasprotno sobo, katera je bila improvizovana za stražnico.

Ko se je oskrbnik obrnil od vrat in bledoličen in skoro tresoč se pogledal svojega jetnika, obrnil se je tudi isti proti njemu, tako da je vsa svetloba, katero je dajala svetilnica na mizi, segla mu preko lica.

„Ferdinand!“ vzklikne zamolklo oskrbnik.

„Da, jaz sem!“ reče mirno oni.

Stala sta tri korake narazen, nema in tiha; a rokovnjaški glavar gledal je srpo in na videz mirno mlajšega brata svojega, kateri je stal pred njim upalega lica in tresoč se; bilo je, kakor bi bil oni sodnik in ta hudodelec.

„Odveži mi roki!“ reče Nande, „potem pa poslušaj, če hočeš!“

Poljak je jeden trenutek premišljal; potem pa je stopil k bratu in mu potegnil vezi raz roki.

Oni si je s prosto desnico popravil in otipal krvavi robec, katerega so mu bili ovili okrog ranjenega čela, potem pa reče hlastno:

„Malo vode mi daj, Štefan!“

Izpil je velik kozarec na dušek.

„Kaj boš storil z menoj, Štefan?“ vpraša potem naglo.

Oskrbnik se je bil naslonil z desnico ob mizo in gledal onega, a črnil ni besedice.

„Če pustiš, da me odpeljejo oni vojaki jutri proč v Ljubljano, obesili me bodo tamkaj, predno bo zopet polna luna na nebu,“ nadaljuje oni hladnokrvno. „Ali ne veruješ, Štefan, da me bodo obesili?“

„Kaj hočeš?“ izusti hripavo oskrbnik.

„Izpusti me!“ deje oni, skoro zapovedujé, in stopi malo bliže; „izpusti me, pravim; nikdo ne ve, kdo sem jaz, nikdo razen tebe; jedini, ki je še vedel to, tudi on bo molčal; nočoj so ga zabodli gori tvoji vojaki; izpusti me, Štefan, — nikdar, nikdar v tem življenji se najini poti ne bodo srečali več!“

Poljak je zakril z obema rokama obraz; ljubil je nekdaj svojega brata z vso ljubeznijo bratovsko, a črtil ga je tem bolj potem, ko je čul o njegovih hudodelstvih v Celji, ker je lehkomiselno veroval, da je vse resnica, kar so mu pripovedovali. Sedaj pa, ko je stal pred njim kot mnogo večji hudodelec, nego prej, in ko je govoril tako mirno, tako — recimo, oblastno zapovedujé, ni mu bilo moči protiviti se čutu, da ga oni nadvladuje — še vedno, kakor nekdaj v mladih letih, in zdelo se mu je, kakor bi vse to, kar očitajo Ferdinandu, ne bilo resnično, kakor bi vse to le bilo nesrečno naključje — nesrečna usoda. Poleg tega pa sta se oglašala v njem čut in bridka misel, da on tukaj ni brat, nego mož pravice.

Nande je spoznal ta boj v bratovih prsih.

„Poslušaj me, Štefan!“ reče potihoma in mehko, „dosti časa nemava, — pozno je uže, — in v kratkem ti bom povedal, kar veš ti le od drugih. Znano ti je, da so me v Celji zaprli zaradi tatvine! Glej, jaz tedaj nisem bil tat! Imel sem nevesto, hčer ónega Rakovca, katerega so nočoj zabodli tvoji vojaki; za njo hodil je tudi nekov oficir, Brnjač. Stanovala sva s tem lopovom v jednej hiši, v sosednjih sobah. In ta me je obdolžil, da sem mu ukradl pet stó kron; našli so jih v mojej omari; a ta lopov si jih je v ta namen izposodil, da jih je v mojo omaro dél in mene potem ugonobil. Obsodili me niso, vojakov so potrebovali; mene so utaknili bodisi nalašč ali po naključji pod poveljstvo Brnjačevo. Ta je bil, ko sem bil jaz v zaporu, zapeljal mojo nevesto, — umrla je z otrokom vred ob porodu, — in potem je mene trpinčil, kakor je mogel. Ušel sem, in hoté vrniti se preko Gorenjskega domov, zašel sem mej te ljudi, katere ti

preganjaš, mej rokovnjače. Bili so tu, predno sem prišel jaz, in bodo tudi ostali za menoj, — a jaz, gnan in póján kakor volk, našel sem jih, in ostal mej njimi. Nocoj pa sem se napotil, da jih zapustim; — vedi Štefan, oni Vêrnazz, katerega smo obesili gori v Črnem Grabnu, to je tisti Brnjač, ki je kriv, da sem denes jaz to — kar sem. Štefan, izpusti me! Če pa nečeš, — če pa nečeš — vraga, jaz sem dovelj izkusil, da tudi to ne bo najhujše — da me brat izroča vešalom!“

„Pa kaj hočeš storiti?“ vpraša Poljak, ki je strmeč poslušal brata.

„Proč pojdem, — nocoj še bom na Štajarskem, in potem — kdo me bode še videl?“

Kratek molk je nastal.

„Jaz ne smem, jaz ne morem!“ vzklikne čez nekoliko trenutkov oskrbnik in se obrne v stran.

„Štefan, kje so pa naša mati?“ reče oni poluglasno.

Poljak je sedel z bridkim vzdihom na stol pri steni.

Tiho je postalo v sobi.

Čez nekoliko trenutkov vstane oskrbnik in gre proti ječnim vratom ter jih odpre.

„Sem pojdi!“ veli bratu.

Oba stopita v malo zapornico; jedino okno v njej varovala je železna mreža.

„Tu pod postelj ti denem pilo,“ reče Poljak, „glej, da boš z železom gotov, zunaj ni straže! Sedaj pa pojdi sem, da te zvežem!“

Stopila sta nazaj v prvo sobo, in Poljak zvezal je bratu zopet roki, kakor sta bili prej.

Dotaknil se ga je sedaj v prvič nocojšni večer; in kakor bi bila mej njima neka natorna moč, — tako ja je potegnila jednega k drugemu, — srečnega brata poštenjaka — na prsi k bratu hudodelcu. Držala sta se jeden trenutek, potem odstopi Poljak in pokliče vojake, kateri so dremali zunaj.

Zapri so rokovnjaškega glavarja, in oskrbnik je zapovedal, da naj stražijo v veži vrata pisarnična. Zaspani vojaki bili so zadovoljni, ker ni bilo treba stražiti pred gradom.

Drugo jutro, na vse zgodaj, vzdramil je Poljaka, kateri vso noč ni zatisnil očesa, glasan krik v spodnjih prostorih. Akoravno je vedel, kaj to pomeni, kakor tudi soproga njegova, katerej je bil vse

razodel, opravila sta se naglo oba in hitela doli. Tam so jima naznanili, da je jetnik ušel. Prepilil je bil vezi, katere so držale debelo železno mrežo, ter splezal skozi okno.

Poljak je odposlal vojake na vse strani; a vedel je in želel, da bi bilo zastonj.

Proti poludne vrnila sta se dva vojaka domov in naznanila, da je tudi Mozolove Polonice zmanjkalo to noč in da nihče ne vé, niti kam, niti s kom je odšla. Pavlek, brat njen pa, pripovedovali so vojaki, umira vsled udarca, s katerim se ga je bil v prejšnji noči otresel ubežni rokovnjaški glavar.

(Konec prihodnjič.)

Spomini o cirkniškem jezeru.

Spisal dr. H. Dolenc.

VII.

Kakor sem uže omenil, ni vsako leto, da bi se jezero popolnoma osušilo; niti se da o tem kaj gotovega povedati, kedaj se osušeno jezero zopet napolni. Navadno je drugo polovico septembra uže kolikor toliko vode nastopilo, a tudi pomnim leta, ko je na sv. Martina dan sneg popolnoma suho jezero zapadel. Mokra jesen pa zalije vso ravnino in napravi povodenj, katera škoduje bližnjim vasem, posebno Dolenjemu Jezeru, iz katere vasi celo ljudi prežene. Pa tudi Gorenjemu Jezeru pride voda skoro čez tretjino njiv pod vasjo. Pri takej vodi se ve da ni lova, niti zabave; ako še sapa vihti, delajo se veliki valovi, in celo voziti se po jezeru je nevarno. Tudi jaz sem skušal to nevarnost in še dandenes se mi grozi, ko se spominam dneva, katerega smem prištevati najhujšim, kar sem hudih prebil.

Po opraviu bil bi moral uže zjutraj na Otok iti. Nujno delo me je zadržalo in še le opoldne sem odrinil od doma. Na jezeru ni bilo človeka, da bi me bil prepeljal na Otok, vse je bilo v gozdu pri drvih. Vragov boter so bili sicer doma, a bili so bolni; vender ker je moralo biti, odpravil se je mož, da me bode prepeljal. Takrat je mož uže težko govoril, bil je zabuhel, oči so se mu lesketale, tudi hodil je težko, vozil je pa še vender dobro. Z menoj se je odpeljal tudi stari Telič, kateremu sem rekel „suhi jezerec“, ker ta mož ni

bil lovec ne na vodi, ne po suhem in še skoro da veslati ni znal. Bil je mož uže starček, bolj tenak in suhljat, belih las, sploh miren in pobožen človek. Kar ga je takrat najbolj veselilo, bilo je to, da so na Jezeru šolo napravili in se otroci v njegovej hiši shajali. „Kakovo šolo?“ bodete vprašali, „saj je ni šole na Gorenjem Jezeru.“ — Takrat je bila, učiteljeval je neki starček, ki je po leti pasel, po zimi pa otroke učil čitati in pisati in reči moram, da Telič ni preveč trdil, da več ko v drugih šolah znajo jezerski otroci za mali čas, kar se učijo. Vselej, kadar sem prišel na Jezero, moral sem v šolo priti in Telič mi je vse razkladal, kakor kakšen nadzornik in posebno mi predstavljal svoje vnuke, ki so bili v resnici hvale vredni.

Jezero je bilo nemirno, in torej smo se počasi na Otok vozili. Tam je bilo precej opravka in, ko smo se od tam odpravljali, bil je uže trden mrak. V tem, ko sva s Teličem bila pri opravku, krepčal se je Vrag pri znancih. Takrat uže ni več dosti jedel, le še žganje ga je vzdrževalo. Ko smo šli proti bregu in čolnu, hodil je mož kaj težko, sopol je hudo in oči so se mu v resnici v temi svetile. Ko pridemo do vode, ustavi me Telič in nagovarja, da bi ostali čez noč na Otoku. Megla je stala hribom do podnožja, sapa sicer ni bila huda, ali vendar voda nemirna in dolgi valovi so se delali, da je bilo videti, kakor bi se vse jezero do dna zibalo. Vrag je bil prvi v čolnu in s hripavim glasom nama veli vstopiti. Telič mi še pošepeta, da ne hoditi, ali Vragu sem rajši zaupal, kakor bi ga bil popustil. Stopim v čoln in Telič za menoj. Odrinemo in Telič vzdihne: Bog nas varuj!

Do Tresenca in še malo dalje je še šlo, ali potem nas je zadela sapa od Obrha doli in nas rinila proti Leviščem in proti sredi. Tema se je stisnila, da smo komaj jeden drugega videli. Molčali smo, slišalo se je samo sopenje Vragovo pa škripanje vesla, v katerega se je mož z vso močjo upiral. Večkrat se mi je zdelo, kakor bi bili nasprotni valovi se čolna polastili; kar zgrabilo ga je, vzdignilo, pa pomajalo z njim, kakor bi ga hotelo zavihetiti in potem v globočino in do dna potisniti. Pes mi je ležal pred nogami in vselej sem čutil, kako je glavo povzdignil, kadar se je čoln prav nenaravno zmajal.

„Kaj bo z nami?“ oglasi se Telič.

„Kaj Vas je strah, stari?“ odgovarja mu Vrag. „Saj ste stari, Vam mora biti najlože!“ In grozen hrohot je končal besede.

„Nikar, nikar, boter! Bog nas varuj neprevidene smrti!“

„Taka ali taka, zadnja je vsaka,“ pravi Vrag in strašen posmeh se je glasil za temi besedami.

Tudi mene je groza obhajala, vender prav mirno povprašam, če je silna nevarnost.

„Ako mi čolna ne obrne, ne!“ odgovarja Vrag; „ako pa to, ne vem, kako bi ga zopet prav obrnil, in potem bomo čez noč na vodi.“

„Oh, Bog nas varuj!“ vzdihne zopet Telič; „boter, dajte h kraju.“

„Kaj bo pri kraji? Koraka ga ne naredimo po suhem, saj ni videti roke pred očmi!“

„Vender, vender! Jedno noč se uže prebije!“

„Gospod,“ pošepeta mi Telič, „velite mu Vi h kraju!“

Jaz sem se hotel oglasiti in reči, da h kraju, ali Vrag je besede slišal in prehitel me rekoč: „Kaj hočete gospodu? Kaj mislite, da ga je strah, kakor Vas?“

Bil sem tudi jaz Teličevega mnenja ali nemogoče mi je bilo Vragu nasprotovati. Umolknili smo in zopet se je čulo samo loputanje valov ob čoln, pa škripanje vesla in težko sopenje vozniško. Prešine me misel: kaj pa, ko bi Vrag obnemogel? — in težko sem se vzdržal, da sem prav mirno povprašal: „Kaj pa, ko bi vi upehali, Vrag?“

„Bodo pa boter vozili! Kaj ne, boter?“ odgovarja Vrag in se posmeje.

„Božja volja se bo zgodila,“ reče Telič in zopet postane strašen molk.

Meni je šlo po glavi, kakor malokedaj v življenji in najbolj zato, ker je bil Vrag tako čuden in se mi je zmerom bolj zdelo, da mož uže omagava. Zadnja četrta ure je bila strašna, nobeden ni več besedice zinil. Prvi se oglasi Vrag, več besedij izgovori, a jaz sem razumel samo besedo „luč.“ Obrnem se in v resnici zagledam svetlobo v daljini. Telič vzdihne in reče: „Bog bodi zahvaljen, ravno iz našega okna se vidi; boter, dobro ste nas vozili!“

Uganil je stari; čuli smo, ker je voda bolj drla, da se peljemo čez stržen in kmalu potem smo na Malinšči izstopili.

Skrajni čas je bil. V tem hipu, ko smo bili na suhem, obnemogel je Vrag. „Počakajta!“ vzdihne ter se zgrudi.

Telič, ki je bil prvi, pravi: „Gospod, varujte ga, jaz grem po ljudi!“

„Počakajte!“ mu rečem in jamem Vraga tresti. Grozno je grčalo po njem, vender sem čutil, da se oživlja, jame sopsti in kmalu izpregovori: „Kaj je, kaj?“

„Nič hudega!“ mu rečem.

Mož se pobere in šli smo še kakih dvesto korakov do vasi. Telič naju pri prvej hiši zapusti. Z Vragom sva stopala po temi in kamenji skozi vas do doma. Stopiva v vežo, na ognjišči je gorelo; mož pahne veslo v kot za vrata in greva v hišo, katerej so mati uže vrata odprli.

„Hudo pot ste imeli!“ ogovori nas mati; jaz rečem: „Da!“ A Vrag se kar zgrudi na klop za mizo. Mati ga pogleda in z jokajočim glasom reče: „Oče, kaj bode s teboj!“ ter odide skozi vrata. Na mizi je gorela lampica, pri peči in na peči so sedeli mlajši otroci; starejši dekletja sta preli, najstarejši sin je pa sedel na klopi od mize dalje. Jaz jamem po sobi hoditi, a predno izpregovorim, oglasi se Vrag in pravi: „Gospod, Vi ste še dečko, pa rad Vas imam, z menoj gre pa h kraju!“

Kar ob jednom se ustavita kolovrata in jokaje šineta predici skozi vrata, okolo peči se jok začuje, in sin se oglasi: „Oče, nikar tako!“

Bog ve, da na čolnu mi ni bilo gorše. Premagam se in rečem: „Kaj se Vam sanja!“ Potem govorim dalje, kar mi pride na misel ter neham s tem, da rečem Vragovemu sinu Matiji, da naj mi luč napravi, da pojdem proti domu.

„Pa spremil boš gospoda,“ reče oče; jaz pa, da ne.

„Zakaj da ne? Vsaj do razpotja, da ne zaidete v gozd.“

Jaz pa zopet in zopet, da ne; tudi mati se je zastonj protivila, vzela sem svetilnico in šel proti domu, pes pa z menoj.

Ko sem bil iz vasi, zagrozelo me je skoro, ne zaradi teme in noči, ampak težke misli so me težile. Ves dan je bil neugoden; pri Vragovih, kjer sem se vselej okoristil, bilo je denes žalostno in skoro še bolj opasno ko na vodi. Grem in grem, a jamem se čuditi, da nisem še na vrhu pri Váruhu, ustavim se, povzdigujem svetilnico, da bi okrog sebe bolj videl, poslušam in — v resnici! pod menoj šumi Obrh. Zašel sem proti gozdu. Brez premislila in ne da bi skušal iti povprek proti Váruhu, obrnem se in grem nazaj, gledam, kedaj da pridem do razpotja, a prišel sem zopet v vas. Stopim k Vragovim. Oče je zaspal pri mizi, mati je takoj ukrenila, da sem pot zgrešil in šla

Matijo klicat, da me bode spremil. Sedaj nisem ugovarjal in šel je z menoj Matija, a zopet bi bil šel proti gozdu, da me ni na razpotji opozoril na pravi pot. Skoro s silo sem se ubranil, da me ni še dalje spremljeval in koračil sem proti Váruhu. Vsak bo vprašal, zakaj se nisem dal spremljati; marsikedo, zakaj nisem pri Vragovih ostal. Pri Vragovih nisem ostal zato, ker sem vedel, da me doma gotovo v strahu pričakujejo; zakaj se nisem dal spremljati, to je težko dovedati.

Imel sem Vraga pred očmi, ki se je v čolnu, skoro ki rekel, s smrtjo boril, a se vender ni udal. Pogum ga je vzdrževal in še le na suhem se je zgrudil. In v pričo tacega moža bi se jaz bal sam iti po poti in z lučjo! Tega ne — in vem, da drugi dan je Vrag ponavljal besede: „Gospod so še dečko, gospod!“ In zadnjikrat sem mu ustregel. Kajti štiri dni kasneje je umrl, in mati, ki mi je prva to pravila, povedala mi je tudi, da do zadnjega me je imel v mislih. Ostal mi je v blagem spominu.

Ko pridem na vrh, sprejme me mrzla sapa in ^{zamraznice} zamraznice so naletavale. Pazil sem, da na vožnem potu ukrenem proti Klanjcem. Komaj jamem iti gori po poti, začujem od Golgorice sem znan, ali v temnej noči strašan glas: volk je zatulil. Pes, ki se me je uže tako držal, kakor bi bilo tudi njemu hudo ta večer, kar potisnil se je k meni in samo toliko stopal pred menoj, da mi ni bil pod nogami. Tuljenje se ponavlja. In k prvemu se hitro drugi oglasi in jela sta zavijati, kakor bi jih bilo vsaj petero.

Verjamen, da so tudi grozni in strašni glasovi drugih zverij v južnih krajih ali groznejših menda ni, kakor volče tuljenje. Dva tulita, pa vsak bi sodil, da jih je več, vedno se glasovi izpreminajo in vender je le jedni in isti glas. V temnej noči in v samoti to slišati, gotovo vsakemu kolikor toliko zagrozi. Nehoté sem jel hitreje stopati. Na Klanjcih je bilo še nekoliko lučij viditi; opominalo me je oglasiti se, ali kaj, mislil sem si, prej boš doma, ako greš kar naravnost.

Ko pridem ravno konec steze, ki je bližnica mimo vasi, stopim, uže na velikem potu, na škrl, izpodrsnem in, da si svetilnico ubranim, zavihtim z njo tolikanj v zrak, da mi ugasne; in takoj mi je bilo, ali prekasno, v mislih, da niti jedne žveplenke némam pri sebi. Kaj pa zdaj? Do Klanjcev je samo tri, štiri minute, ali po stezi ni mogoče, da bi šel brez luči. Vožne poti pa ne najdem brez svitlobe in Bog obvari, če pridem s pota, potem je ni pomoči, ko sesti pa dneva

čakati, kajti tema je bila taka, da belega psa pred seboj nisem razločil.

Najbolj je kazalo pomoči klicati, ali nisem se mogel odločiti za to. Sapa mi je zanašala volčje tuljenje in strah se me je polotil, a predno me je še prevzel, odločil sem se in jel sem stopati dalje po poti, s palico po grmovji tipaje. Ne bodem pravil, kako dolga je bila pot, ki se mi je sicer kar kratka zdela, kolikokrat sem se spotaknil, kako ogibal, da na ovinkih nisem zašel, kako se razveselil, ko sem začul, da grem navzdol in da sem srečno prišel čez Kopalnik. Še četrť ure, a po širokejši cesti, in bil sem doma in pri svojih. Celi dve uri sem hodil z Jezera, sicer pa navadno le jedno uro. Da sem se pogumnemu možu pogumnega skazal, ni mi žal, ali po poti sem si pa večkrat očital, da se ni prav brez potrebe v zadrege in nevarnost spravljati.

Še nekoliko dnij je trajalo deževno vreme; v tem je prišla tudi žalostna vest, da je Vrag umrl in bili so to neprijazni dnevi. Zapal je sneg. In prišli so uže labudi na jezero, predno sem šel zopet tja in tudi še tedaj me je prešinilo, ko sem vstopil pri Vragovih.

Stari Grivar.

Povest.

Spisal Anton Koder.

I.

Grivar, gorjanski kmet, je pred konjskim hlevom na trinogatem stolu sedel in koso je klepal, da je po strmej rebri za poslopjem, kakor ljudje pravijo, „majnik letel“, ko dekla Neža v jednej sapi po stezi iz bližnjega gozda pridirja in kriči: „Teci, Miha, teci in moli, Petra je smreka udarila, umrl bode, umrl!“

Kmet, ki je do sedaj razoglav in bos klepalni stolec jahal in po skrhanej kosi s kladivom udrihal, da so mu dolgi kodrasti lasje, pritrkujé po njegovem čelu, vid jemali, pogleda kvišku in vpraša:

„Kaj, Neža, kaj praviš? Smreka je osmuknila Petra in ga je?“
Izgovorivši se zopet pripogne na kovalo in dalje kleplje.

„Križani Ježeš, Peter umira, pravim, teci, teci!“ vzklikne zdajci razjarjena starka, grozeč dvigne pesti in se pred gospodarjem razkorači.

„Otrese naj se je, če ga je spravila pód se, ali pa naj počaka! Škodovalo ne bode, če njegovo trmo nekoliko pomečka,“ odgovori kmet in dalje kladivo dviga.

Poslednje je bilo deklí preveč. „Peklenščák si ti stari, pa ne človek, ki nemaš srca, temveč led v prsih. Tvoj prvorojeni sin se ti ne smili in mu nečeš pomagati?“ Pri teh besedah se zaleti starka v kmeta, da ga s stola prevrne, koso mu iz rok potegne ter jo dvigne proti njemu rekoč: „Ako si res mrtva klada hrastova, vreden nisi, da ti to koso v trebuh zabodem in ti jo tudi bom.“

Kmetič je dobro vedel, kaj je jezna Neža. Vstal je izpod stola, v stran stopil in nevoljen kričal: „Povedal sem uže tebi in povem vsemu svetu, če hoče, da sin ni moj in ne bode nikdar.“

Izgovorivši vzel je tobačen mehur izza pasa, natlačil kratkocevno pipico, ukresal gobo in kakor da bi se ne bilo zgodilo ničesar, odšel v konjski hlev.

„Živina, živina, ne človek krščen!“ togoti se stara Neža, z rokami v osivelé lase poseza in božjo porodnico in svetnike na pomoč kliče, k sosedom hiti in nekoliko pozneje v družbi treh krepkih kmetov spet v gozd odide.

II.

Strašen je bil pogled, ko prihite sosedje na kraj nesreče. Debela grčava smreka je ležala na trebuhu Petra Grivarjevega in njegov komaj sedemnajstletni brat Pavel se je upiral zastonj s kolcem v roci, da bi odvalil drevo raz bratovega trupla.

Zdajci se upro trije možaki na jeden pot v hlod, da jim kri sili v lica, in smreka se prevali na nasprotno stran. Petra dvignejo na noge, a glava mu visi na prsi, ne zavé se, kri se mu ulije iz ust.

Iz smrekovih vej zvežejo torej nosilo, Petra nanj polože ter ga nesó domov.

Grivar je na hišnem pragu slonel in tobak pušil, ko pridejo možjé. Jokajoča Neža ne reče nič, Pavel se ogne očetu, jeden izmed sosedov pa mu dé: „Grivar, sin se ti je ubil. Kobiló zaprezi, pa po duhovna se pelji k fari! Mudi se, da veš!“

„Jutra bode uže dočakal, take sile ni. Kdo bode po noči po klanjcih vozil? Kobiló je mlada in nevajena take vožnje! Kdo mi jo plača, če v prepád zavozi ali si nogo zlomi?“ pravi mirno gospodar in dalje puši.

„Ti si hudič, Grivar, da veš! Tvoja trma te bode še po zobeh bila,“ odgovori razsrjen kmet. In ko se kmalu potem iz hiše vrne, sam v hlev stopi in mlado razgetajočo kobilo ven pripelje ter jo v voz napreže in po cesti ž njo proti fari zdrči.

Grivar si pri tem pogledu od jeze ustna grize, pipo po tleh vrže ter kolneč za vrta v vaško krčmo odide.

V tem je sin Pavel v hiši poleg Petra na klopi slonel. Nepremakljivo mu je zrl v blede obraz, le sem ter tja si je s srajčnim rokavom debelo solzo raz lica obrisal.

Zdajci odpre nenadoma Peter oči, in ugledavši Pavla poleg sebe, nasmeje se mu dobrovoljno v obraz, roko mu poda in počasi šepeče: „Pavel, ti me imaš rad in jaz tebe. Zdaj se pa ne bova dolgo ljubila. Veš, jaz bom umrl. Tako me peče pri sreci, kakor žarjavica in vender mraz mi leze po trebuhu in po hrbtišči. Ko bom mrtev jaz, Pavel, in me boste pokopali, različno bodo govorili ljudje o mojej smrti. Dejali bodo: ponesrečil se je. Bog mu daj večni mir! Pavel, pa to ni res. Najhuje mi je, ker imam tebe tako rad. Sicer bi umrl rad. Ali veš, Pavel, čigava je bila smreka, ki je pala na me? Jeli, naša je bila? Dali so jo oče za mlaj vaškim fantom in vedeli so, da jo bodem sekal jaz to, najlepšo in najvišjo smreko. In šla sva midva tja. Pokazati sva hotela, da zmoreva sama tako delo. Oča pa so naju videli, pa niso rekli: nikari ne hodita!“

Molčal je nekoliko potem Peter. Utrudil ga je govor, sapa mu je pohajala. Čez nekoliko dé: „Pavel, ko bodem jaz pod zemljo spal, pojdi in oglej smreko; jaz pravim, da je bila zažagana pri tleh, le meni nastavljena past. Od koga?“ — Zbledel je pripovedovalec pri teh besedah in milo se je ozrl v Pavla. „Zdaj bodeš pa dobil mačeho, Pavel! Smiliš se mi. Jaz bom umrl, ki sem bil v napotji, ti si pa mladoleten. Pavel, zdaj pa zopet peče, tako peče v prsih in mraz me trese. Poglej, ali ne prihajajo oča z duhovnom, jeli, da so se odpeljali pónj?“

Hitel je Pavel pod milo nebo. Na klanjec je tekel nad vasjo in zrl proti fari in videl je, kako dirja ondu domača kobilica jednako ptici pod nebom. Vrnil se je v jednej sapi naznanjat duhovna umirajočemu bratu — in našel je mrtvega na tleh. V smrtnem boji je moral pasti raz klopi, in to je morda pospešilo njegovo smrt.

III.

„Grivarjev Peter je umrl,“ raznesel se je še isti večer glas po vasi. „Brez duhovna, brez zakramentov, to je hudo, to!“ pristavljale so skrbne ženice, možaki pa so majé z glavami dejali: „Stari mu je kriv smrti. Kaj mu je na stara leta baba v misel prišla. Ženil se je pri dekletih in zaradi tega sta se sprla s Petrom. Sinu se je spodobilo gospodarstvo in žena, pa ne rogovili starej! To je peklo Petra in kdo ve, če ni nalašč ...“ Poslednjega stavka si niso upali izgovarjati kmetje, — le z ramami so migali.

V tem so hiteli vaški fantje h Grivarju in položili so Petra na mrtvaški oder, sestavljen iz tesarskih stolov in nekaj desk počez. Lep je bil Peter, ko je ležal tako na belej pogrneni rjuhi z vencem in križcem v sklenenih rokah. Neža je dejala, da je takšen, kakor živ; pri peči je namreč sedela z objokanimi očmi in nagledati se ga ni mogla.

Pavel pa je odšel, ko so brata na mrtvaški oder devali po stranskem potu proti gozdu. Stoprav o polunoci se je vrnil in našel očeta na vežnem pragu.

Pozdravil ga ni, samo v vežo mu je rekel.

„Denar sem Vam prinesel, oča, za mlajevo smreko,“ dejal je potem nekako plašnemu starcu. „Fantje so menili, da nečejo iz Vaših rok smreke zastonj.“

Izgovorivši položi na ognjišče plesnjev križavec, da zadoni, potem ostro v očeta pogled upre in pravi: „Zdaj pa še račun povejte za pomoč pri sekanji smreke! Zastonj ne bodeite žagali pri tleh smreke in povrhu težko vest imeli, da ste nastavili svojemu sinu peklenščakovo past.“

Starec se je stresel, obledel. A bil je hrastova grča. Urno je obraz skremžil v zaničljiv posmeh in dejal: „Fantalin, kdo ti je utepel takove muhe v glavo? Izbij si jih in molči, — ako ne, ti jih bodem jaz!“ Izgovorivši dvigne Grivar svojo koščeno pest in udari z vso silo sina po ustih, da se mu kri ulije, potem vežne duri odpre in ga na cesto pahne, da pade na obraz. Izpozabivši se starec potem v sobo hiti, a ugledavši Petra na mrtvaškem odru, omahne na zid ter dremajočej Neži, mrtvaške varuhinji, reče: „Čemu je bilo potreba praznih rjuh za oder? Tudi hodne bi bile dóberšne za v zemljo. Pa voščene sveče so tudi potrata; ugasni jih in leščerbo prižgi, ako uže mora tudi po noči, ko ljudje spe, goreti mrliču luč, katere sam niti ne vidi.“

Neža si mane solz in spanja polne oči, potem kvišku skoči, Grivarja za rokav zgrabi in pravi: „Kaj si rekel, kaj, rjuh in luči ni potreba mrtvim? Tebi jih ne bomo dali, tebi, da veš, ker nisi krščanski človek. In pa sram me je, da sem tvoje ranjce sestra, ki je imela ubijalca za moža, morilca, da veš. Tako govoré sosedje in ves svet.“

Grivar je molčal. Razjarjeno Neža je pahnili od sebe in zamrmral: „Nora je, nora, v blaznico jo popeljem jutri.“ Izgovorivši je odšel iz sobe, sina pa ni niti pokropil, niti očenaša zmolil za njegovo dušo.

Drugi dan je zvonilo sedem, mrliču pa ne; zvonilo je poludne, Petru tudi ne, kajti nihče ni naročil pri fari zvonjenja. Grivar se je sicer peljal tja, pri župniku je bil, a ondu je naznanil, da si je vzel Peter sam življenje, ker mu ni hotel dati on gospodarstva. Samomorilec pa ne smejo zvoniti blagoslovljeni zvonovi.

Vender taka novica je osupnila vso faro, ki bi bila šla v ogenj za Grivarjevega Petra, ko bi bilo potreba.

Vaški fantje pa so sklenili zvečer pod lipo, da bodo zvonili sami Petru, ako imajo zvonik podreti in zvonove ukrasti. In res še isti večer so se oglasili lepo ubrani farni zvonovi in doneli milo vso uro, da so solze kapljale marsikomu po lici, — Grivarju pa je lezla kletev iz grla.

IV.

Tri leta so minula potem. Na Petrovem grobu je uže rujavel zlati križ, katerega so mu postavili njegovi prijatelji, stari Grivar pa je bil ženin petintridesetletne pretkane debeluhaste dekle, katero je po Petrovej smrti še drugi dan k sebi na dom vzel. Pavla ni videl od istega večera nihče. Oznanovali so s prižnice po treh farah in ga iskali, sledila je tudi gosposka za njim zaradi vojaštva, a bilo je zastonj. Stara Neža si je izjokala skoro oči zaradi tega, toda pomagalo ni nič.

Da bi bilo ženitovanje lepše, popravljal je zadnji teden pred poroko Grivar poslopje ter je belil.

Ker je potreboval apna, spomnil se je stare srenjske apnene jame, kjer je ostalo po zadnjem vaškem požaru mnogo apna, in od istega časa ga ni potreboval nikdo več.

Motiko je vrgel torej čez ramo Grivar in šel je apno kopat, saj veljalo ni nič.

Mej kletvijo, da vaščani tako slabo varujejo apneno dragocenost, da dež lije v jamo in jo le s trhlimi vejami zakrivajo, da bi se povrhu še kako živinče ponesrečiti moglo, nakoplje uže precejšen kup apna, ko se nenadoma v globini nekaj temnega kakor obleka prikaže.

„Hudimana, baje še cel zaklad najdem tu. Rokovnjači so ga morda skrili sem,“ govori samemu sebi.

Vesel in radoveden koplje potem dalje. Zdajci zadene na nekaj trdega. Pripogne se. Novi, dobro okovani čevlji se pokažejo. „Nekdo je svojo praznično obleko hranil tu,“ meni smejoč se starec in koplje dalje.

A kakor da bi se bil spekel, odskoči potem in vzklikne:

„Človek mrtev leži na glavo postavljen tu? Jaz nisem kriv njegove smrti. Še sitnosti bom imel pri gosposki zaradi takega zaklada.“

Izgovorivši pusti motiko in apno, pozabi celo svoje pokrivalo ter v vas hiti ljudij klicat. Urno se odpravijo možje z lopatami in različnim orodjem tja, a Grivar ostane doma in trese se od strahu kakor otrok.

Pol ure pozneje prinesó vaščani mrtveca, ki je bil neizpremenjen in opravljen, kakor da bi se bil stoprav včeraj pogreznil v apno. — Ko se ozre tudi prestrašen Grivar v najdenca, vzklikne:

„Pavel, Pavel! jaz te nisem vrgel v apno, sam si zavozil v njo, ko si pobegnil isto noč iz hiše.“ Ta novica se zve na daleč okrog. Vse je hitelo gledat mrtveca in se čudilo, kako je mogoče, da ostane človek v apnu tako neizpremenjen.

Tudi sodnija se je zanimala za to dogodbo, prišla starega Grivarja, a priti mu ni mogla do živega.

Vrnil se je iz ječe, a za deset let starejši.

Najhuje mu je bilo, da mu je ta stvar ženitev razdrila. Ljudje so namreč tako strašne reči o njem govorili in tudi nenaravne smrti Petrove omenjali, da se je celo debeluhasta dekla skesala in Grivarja zapustila. Dolg čas je bil odslej pri Grivarji. Stara Neža je gospodinjala dalje in prevzela vso posest, ko je Grivarja, ki se je udal pijači, neko noč mrtvud zadel, da so iz krčme mrtvega prinesli domov.

Zemeljski potresi.

Spisal J. Jesenko.

(Dalje.)

XIV.

Kako vplivajo podzemeljske praznine na potrese?

Kaj zelo vplivajo tudi podzemeljske votline na širjenje potresov. Votline v zemeljske skorji kaj različno nastajajo. Najbolj pogostoma jih izstruži ali izpere voda, ki je sprva komaj lezla po neznatnej razpoki v skalovji. Takih lukenj in votlin, todi dolgih in širokih, ondu zelo ozkih, je gotovo polno po zemeljske skorji, če prav jih mi razmerno malo poznamo. Ko tresenje iz dolnjih delov pride do takih lukenj in votlin, izgubi se potresna moč, ker v njih ne nahaja tvarine, ki bi jo dalje vodila.

Razne omenjene razmere pač dovolj očitno pojasnjujejo, zakaj ostanejo nekatere pokrajine (pasovi in okrožja) popolnoma pri miru, ko se zemlja okrog njih na široko in dolgo močno trese. V Ameriki, zlasti po Peruvanskem, koder se zemlja tako pogostoma močno trese, zapazovali so uže davno take zmerom mirujoče kraje; imenujejo jih „mostove“ („rocasque hacen puente“). Tresenje se najbrž pod njimi dalje širi, ne seza pa do površja. Mesto Kvito v Južnej Ameriki stoji na takej pokrajini, ki je blezu po premnogih votlinah in globokih vodnjakih zavarovana pred potresi. Potem se tudi ne bomo čudili starodavnim Rimljanom, ki so v obče mislili, da špilje, podzemeljske kamenolomnje, globoki vodnjaki, priroline ali nalašč narejene votline podzemeljske varujejo pred potresi vse stavbe, ki po njih stojé.

XV.

Koliko časa traje potres?

Na drugem mestu smo pokazali, kako malo časa, le malo trenutkov traje gibanje zemeljske skorje na površji, ki je uzročujejo posamezni sunki skrivnostne sile. Navadno se pa ti sunki ponavljajo, ali nagloma drug za drugim ali pa le počasi, čez več ur, tednov, mesecev in celo let. Jednako se mora ponavljati tudi tresenje zemeljske površine, ko hitro so dotični sunki dovolj močni, da pretresejo vse

plasti zemeljske skorje. Skoro vsi bolj obširni potresi so trajali dalje časa ter se ponavljali tako, da je njih moč ali polagoma pojemala ali pa sedaj rastla, sedaj pojemala. Pri teh vendar ne smemo zmerom misliti na ognjeniške podzemeljske sile, ki bi jih uzrokovale, kajti uže Humboldt je zapazil (Kosmos I. 218.), da so mu potresi, ki so mesece in mesece skoro vsako uro pretresali zemljo, znani le iz pokrajin, ki so daleč od vsakojih ognjenikov. To ponavljanje pa priča, da se nasprotno sile in razmere v zemeljski skorji ali mej njo in tekočim notranjim jedrom dolgo ne poravnajo in umirijo; začeti boj časih traje leta in leta, predno se znova ustanovi ravnotežje mej njimi.

Pri večini zelo močnih potresov so se prvi in najmočnejši sunki ponavljali nagloma drug za drugim. Pozneje so se ponavljali bolj polagoma. Po zgodovinskem poročilu (Biblia sacra) so leta 1511. zelo hudi potresi razsajali po vsem Kranjskem. Začeli so se zadnji teden meseca marca ter so trajali cele tri mesece do konca junija. Potresi so se ponavljali sedaj po dvakrat ali trikrat na dan in tako več dnij zaporedoma, zlasti od 24. marca do prvih dnij meseca maja. Potem je za nekoliko dnij mirovala zemlja; kar je 15. maja jelo znova bobneti pod njo in potresi so se jeli ponavljati od dne do dne. Ljubljana in njena okolica je bila uže po prvem potresu 24. marca od treh do štirih popoldne močno poškodovana. Porušilo se je več močno zidanih hiš in cerkev nemških vitezov, druge so bile močno razpokane in toliko oškodovane, da se ljudje niso upali v njih bivati! Dva dni pozneje (26. marca) se je mej četrto in peto uro popoldne še huje treslo. Podrlo se je še več hiš (mej njimi deželna hiša), osem zvonikov in kos starega ozidja okrog mesta. Podrlo se je pri tem potresu mnogo stavb in gradov po Gorenjskem (Kamnik, Smlednik, Škofja Loka, Bled), Notranjskem (Postonja, Hasperg, Polhov gradec) in Dolenjskem. Jednako hudo je razsajal po Istri, Trstu (in njegovej okolici) in po Goriškem daleč čez mejo po Furlanskem. Tudi pri tej potresnej dobi so bili prvi sunki, zlasti 24. in 26. marca najmočnejši in najpogubnejši.

Močni potres v Savojskej grofiji Pineroli trajal je skoro sedem tednov (od 2. aprila do 17. maja 1808). Časih je kaj hudo razsajal in stavbe pokončeval ter še huje strašil ljudi. Posamezni sunki trajali so res le malo trenutkov, a navadno so se ponavljali vsak dan po trikrat, tudi po šestkrat in še po večkrat. Dne 14. septembra 1510. je močen potres

pokončal Carigrad, a potem se je še 45 dni zaporedoma zemlja skoro neprestano tresla. Leta 1663. so v Kanadi zapazovali kaj močne potrese, ki so se od 5. februarja do avgusta vsak dan večkrat ponavljali, a tudi pozneje so jih še šest mesecev čutili. P. Merion poroča, da je silen potres 18. oktobra 1356. popolnoma porušil mesto Bazil; a po prvem sunku so leto dni ponavljali se menj močni, ki so 30 kilometrov v okrog pokončali mnogo sel in gradov. Hudi potresi so mesto Karakas skoro neprestano pretresali od 21. oktobra 1766. do konca leta 1767. Po pokončevalnem potresu na Čilskem (19. novembra 1822.) se je zemlja še tresla do konca septembra 1823; in še v zadnji dobi so časih čutili po tri sunke na dan. Strahoviti potres Kumanski (21. oktobra 1766.) je po Humboldtju trajal štirinajst mesecev; sprva so se sunki ponavljali skoro vsako uro. Ljudje so bili tako preplašeni, da niso jeli prej staviti podrtih hiš, dokler ni tresenje toliko ponehalo, da so je zapazili le še jedenkrat na mesec. Obširni potresi v Zjedinjenih državah Severne Amerike so trpeli čez dve leti (1812.—1813.) ter se v pokrajini mej Novim Madridom in Little-Prairiv ponavljali vsako uro. Tudi v Kalabriji so od 1783. l. dalje trajali potresi več let; sprva so se ponavljali skoro vsak dan, pozneje pa bolj redkoma. V Monteleonu so prvo leto (1783.) šteli 949 sunkov, mej temi 98 zelo močnih; popolnoma pa se je na tem kraju bila zemlja umirila čez 4 leta. Drugodi je Spallanzani še leta 1788. zapazil več posameznih sunkov, drugi so jih čutili še celó v maju leta 1792. Zelo močen potres je bil 25. julija 1855 v Vispu na Walliškem; prvi sunek so čutili po vsej Švici in dalje čez meje do Pariza. Pozneje so se več let sunki sedaj pa sedaj ponavljali, čeprav niso bilo toliko močni, in še le leta 1857. popolnoma prenehali. Močen potres je bil leta 1868. na avstralskem otoku Havaji, ponavljal se je več mesecev in samo v marci so šteli 2000 sunkov. Jednako so zadnjič zapazovali pri zagrebškem potresu 9. novembra 1880. leta. Prvi dan se je zemlja štirikrat potresla, prvikrat najmočnejše, 10. in 11. novembra so se ponavljali bolj slabi potresi. Od 12. dalje je bil mir (po novinskih poročilih). Po noči od 15. do 16. novembra novi precej močni potresi, katerim so v nekojih urah sledili slabejši (po novinskih poročilih: 6). Tako so se ponavljali v Zagrebu in okolici potresi naslednje tedne. Profesor Stožir je objavil, da so jih v enem mesecu t. j. od 9. novembra do 12. decembra šteli 59. A od zadnjega dne so se slabejši sunki še ponavljali, čeprav je prorok R. Falb

izrekel, da po 16. decembru neha tresenje in Zagreb bode imel mir pred njim za 300 let! Komaj je prorok odšel iz Zagreba, poročali so uže telegrami o novih potresih — in danes 28. decembra 1880. (ko baš to pišem) brzojavili so, da so zopet čutili 3 slabe sunke. Doslej so se z različno dolgimi prenehljaji sunki ponavljali uže čez poldrugi mesec. Zelo radi se potresi ponavljajo v Dubrovniku in njegovi okolici. A zadosti o tem.

XVI.

Ali se potresi res doboma ponavljajo?

Po nekaterih pokrajinah, ki se pogostoma pretresajo, izcimila in ustanovila se je pri ljudeh vera, da se potresi vsakrat ponavljajo o določenem času; ta doba obseza tu po več, tam po menj let. Tako poroča Bayfield, da Kanadci ob bregovih veletoka sv. Lavrencija pod Quebecom, koder se zemlja pogostoma trese, mislijo, da se na vsakih 25 let ponavlja močen potres, ki traja po 40 dnij. Na Čilskem, zlasti v mestu Copiapu pričakovali so potresa uže na vsakih 23 let. To dobo so si izmislili, ker je bilo mesto res trikrat v 70. letih pokončano: prvikrat leta 1773., drugikrat 1796. in tretjikrat 1819. A pomislimo naj, da se ondu potresi niso ponavljali le rečena leta, ampak večkrat, če prav drugekrat niso bili tako močni in škodljivi. Pač je bilo le slučajno, da je ravno po 23 letnih dobah potres podiral mesto, ker pravega razloga za to prikazen ne ponuja dosedanje zemljezanstvo. Primerno ravnajo tudi proroki vremenski. Sedaj pa sedaj nastopijo res lepi dnevi, kakor so jih prorokovali, a pogostoma tudi grdi mestu prorokovanih lepih dnij. Pa radi pozabljamo te izjeme, ono krivo prorokovanje, ter se spominamo le onih slučajev, v katerih se je prorokovanje uresničilo. Kdo bi pa po dosedanjih skušnjah in preiskavah hotel ustanoviti gotovo trdno pravilo, po katerem se n. pr. bodoči mesec morajo vrstiti grdi in lepi dnevi? Ono ponavljanje močnih potresov na vsakih 23 ali 25 let je bilo ravno tako slučajno, kakor je bilo slučajno, da je potres mesto Limo na Peruvanskem 17. junija 1578. in čez 100 let zopet ravno isti dan (17. junija 1678.) hudo pretresal. Takih dogodkov dovoljno ne pojasnjuje celo ona teorija, ki trdi, da privlačnost solнца, zlasti pa lune uzročuje zemeljske potrese. Kajti tudi po tej teoriji ni pravega razloga, zakaj se ponekodi potresi ponavljajo kaj pogostoma a neredno, ponekodi pa kaj redkoma in tudi neredno. To bo pač prišlo na misel vsakemu, ki se spomina

dolzega pregleda zagrebških potresov, ki ga je profesor Kišpatić prijavil. Kje je tu zaslediti kaka pravilnost, kako redno ponavljanje potresov? Naj ne ugovarja nikdo, da so zgodovinska poročila o potresih v minulih stoletjih zelo nenatančna in nedostatna, da se spominajo le najhujših potresov. To je gotovo. A pustimo minula stoletja in prvih trideset let sedanjega veka, ter se ozirajmo le na potrese, ki so se od leta 1827. do sedanjega časa dogajali. Vseh so šteli v tej dobi 22. A kako različno so ti razdeljeni po letih! Časih je preteklo celo leto, časih le malo mesecev, predno se je ponovil potres; drugikrat sta minuli dve leti od jednega potresa do drugega, sedaj pa sedaj celo po več (tudi po 5 do 6) let.

XVII.

Istočasni potresi.

Bolj kakor redno ponavljanje zemeljskih potresov so nekateri poudarjali, da se sedaj pa sedaj zemlja o istem času trese na dveh raznih straneh daleč vsaksebi. Tako se je godilo 16. novembra 1827. V Kolumbiji (v Južnej Ameriki) se je pokrajina mej Pasto in Santa Fé di Bogota kaj močno in daleč na okolo tresla, a o istem času se je tudi zelo pretresala pokrajina Ohotska v Sibiriji. Uže Hoff je to zanimljivo prikazen posebno poudarjal, tem bolj, ker sta rečeni pokrajini ob nasprotnih koncih zemeljskega premera, namreč 1410 mirijametrov vsaksebi. Tudi se je gibanje v Kolumbiji širilo od jugovzhoda proti severozahodu ter merilo tja v Kamčatko. Milne je navedel še več istočnih potresov ter se na zadnje izrekel, da je ona istočasnost bila le slučajna in da mej temi dogodki na raznih straneh sveta ni nobene zveze. Dosedanje preiskave in teorije res niso dokazale še nobene take zveze.

XVIII.

Gostost zemeljskih potresov na istem mestu.

Mnogo učenjakov je skušalo določiti, koliko krat se je zemlja na istem kraju ali mestu tresla. To določiti je iz raznih vzrokov silno težavno. Mnogikrat je popolnoma nemogoče izreči, ali je bilo kako gibanje jeden sam potres ali sta se dva ponovila. Videli smo, da nekateri potresi trajajo dolgo časa, celo več tednov, mesecev ali let. Koder se zemlja le redkoma pretresa, štejemo pač lahko mnogobrojne sunke, ki se sprva nagloma, pozneje pa bolj polagoma ponavljajo, za jeden in isti potres. Drugodi se zemlja pretresa kaj

pogostoma, a z zelo nerednimi prenehljaji. Tu precej zabredemo v največjo zadrego, ko hočemo določiti, ali je ono prenehujoče gibanje zemeljske skorje na istem mestu jeden sam potres ali jih je bilo več. Ker nemamo gotove, določene mere za to, čudili se pač ne bomo, kako je temu prirodoznancu cela vrsta sunkov le jeden sam potres, drugi so jih pa ločili na dva potresa ali tri. Tako se je v Zagrebu tresla zemlja leta 1871. od 31. oktobra do 2. novembra, leta 1879. pa 21. in 22. junija. Ali naj to tresenje nam predočuje jeden sam potres ali pa dva? Brez dvombe so dva potresa opazovali leta 1877., kajti to leto se je zemlja prvokrat tresla 4. aprila, drugokrat pa 12. novembra. Kaj je z ondanjim tresenjem? Zemlja se je v Zagrebu in okolici z različnimi prenehljaji tresla od 9. novembra 1880. do 18. januarja 1881., sedaj bolj močno, sedaj bolj slabo. Nekateri prirodoznanci bodo to prenehujoče gibanje šteli za jeden potres, drugi jih bodo ločili več. Pri tem določevanju jih bodo pač najbolj vodile misli o postanku ali pravem viru potresov zemeljskih.

Natanka poročila o potresih imamo le iz malo pokrajin, v katerih se pogostoma ponavljajo. Če niso zelo močni, ljudje se navadno še ne zmenijo zanje — in v poprejšnjih stoletjih in prva desetletja sedanjega veka jih celo učenjaki zaznamenovali niso. Kako razmerno malo potresov nam je znanih iz kraškega sveta in bližnjih pokrajin in gotovo se je tudi zemlja v minulih vekih tresla jednako pogostoma kakor sedanje stoletje. Tu naj omenjam le posebno znamenito središče kraških krajnih potresov — starodavni slovanski Dubrovnik v Dalmaciji. Dubrovničanje so se tako privadili potresov, ki se navadno vsako leto po večkrat ponavljajo, da se zanje še ne zmenijo, če niso posebno siloviti. Strah jih obhaja še le, kadar se dimniki podirajo in padajo na ulice, čveteroogleni kameni rezani pri starih palačah ločijo iz svojih skladov in zvonovi v zvonikih neprijetno bijejo plat zvona, kakor bi jih strahovi gonili. Po tem se pri polnej tišini valé visoki valovi prek morja sem, kakor bi razjarjeni hoteli vse pokončati in požreti. Sedaj je zadnji čas, da prebivalci beže iz hiš in iz ozkih strmih ulic ter hité na gorico, z oljkami lepo zarasteno, ki loči Dubrovnik od Gruža. Tu nahajajo zavetje pred pogubno podzemeljsko silo, pred porušeni dimniki in padajočimi kameni. Prejšnji Dubrovnik (Epidaurus pri starodavnikih, stari Dubrovnik pri sedanjikih) je predobro poznal to silo. Po širokem okrožji okrog malega kraja (ki dandenes šteje kóraj 800 ljudij) je pod bujnimi oljkami in

vinskimi trsi pokopano nekdanje krasno mesto, katero je strahovit potres porušil. Jednako je bil tudi novejši Dubrovnik leta 1667. skoro popolnoma pokončan. Leta 1850. je močen potres sosednji Iton popolnoma porušil, Dubrovnik pa le poškodoval, gotovo ne menj kakor je letošnji potres poškodoval hrvatsko stolico.

Profesor Kišpatić je oni dan sestavil in prijavil pregled vseh potresov v Zagrebu in bližnji Hrvatski. Napačno bi sodil vsak čitatelj onega zgodovinskega pregleda, ko bi mislil, da Zagreb res drugikrat ni imel nobenega potresa. Najbrž se je tudi prejšnja stoletja zemlja ondu tako pogostoma tresla kakor zadnjih 50 let, v katerih samih so jih šteli 22. Poprejšnja stoletja so zapisavali le najzanimljivejše, najmočnejše, ki so ali po mestu ali njegovem okrožji storili več škode. To sklepamo tudi, ker so prva stoletja poročila o njih še redkejša kakor zadnje veke.

Rečeno pač dovolj pojasnuje, kako nedostatna so poročila o zemeljskih potresih. A vendar pričajo, da so ti pojavi podzemeljske sile dosta bolj gosti, kakor bi na prvi trenutek mislili. Na to mnogobrojnost je mislil Humboldt (Kosmos, I. 218) rekoč: „Ko bi mogli imeti poročila o vsakdanjem stanju vse zemeljske površine, prepričali bi se najbrž, da se ta površina skoro zmerom na kakem kraju potresa, da notranje (zemeljsko jedro) neprestano odbojno deluje na zunanje (zemeljsko skorjo)“. In res opazbe iz zadnjih desetletij potrjujejo te besede. Poleg tega še pomislimo, da je le dobra četrtina vsega zemeljskega obla suha zemlja, drugo pa morje pokriva. Na morji so posamezne potrese le malokrat čutili in zapazovali — in koliko obširnih dežel in pokrajin je po Ameriki, Afriki, Aziji in Novej Holandiji, koder nikdo ne zapazuje in zapisuje zemeljskih potresov. Razni učenjaki so pregledali poročila, starejša in novejša, ter sešteli razne potrese. Aleskej Perrey iz Dijona in Mallet sta se s tem seštevanjem doslej najbolj pečala. Odveč bi bilo tu navajati ona števila, ker se mej seboj preveč razlikujejo. Prirodoznanec Volger je za Švico pregledal vsa poročila ter od 9. stoletja do 1854. naštel okolo 1400 potresov; mej temi so jih 500 opazovali v sedanjem stoletju (1800. — 1854.), 458 v osemnajstem stoletju, 177 v sedemnajstem in še bolj redkoma so jih opazovali ali prav za prav zapisovali v poprejšnjih vekih. Perrey jih je v Evropi in bližnjih pokrajinah azijskih in afriških od leta 1801. do 1843. naštel 914. Najbolj pogostoma se ponavljajo v Južnej Ameriki. Tako poroča francoski učenjak Castelnau, da je samo

mesto Arequipa na zahodnej strani od jezera Titikaka imelo od leta 1811. do 1844. celó 928 potresov — teh 50 samo v letu 1813. V novejšem času — od leta 1850. do 1857. so jih po alpskem svetu opazovali 1086, in teh samo 81 po vzhodnih Alpah, kar znova kaže, da jih po zahodnih in osrednjih Alpah natančneje opazujejo kakor po vzhodnih. V obče trdijo prirodznanci, da se zemlja vsak dan po dvakrat pretresa, sedaj na tem, sedaj na onem kraju.

(Dalje prihodnjič.)

Nje zadnje želje.

Mêni ljuba je pisála
 Tam iz daljpe deželé,
 V drobnem listi mi poslála
 Svôje zadnje je željé.
 Željé take je izrekla:
 Zdrav ostáni vekomäj!
 Če mi sólza je pritekla,
 Jaz si sam ne morem káj.
 Če v očéh mi luč temnéla,
 Iznemôglo je srcé —
 Mêne grôzno zaboléla
 Břídka je beseda njé.
 Srce! mólči, trpi rano
 Tí od meča teh beséd,
 Bolečino kríj neznano;
 Lice, táji sólzni sléd!
 Kaj žalújem? Säj ljubíti
 Mogla me nikóli ní!
 Ognja mogla né vgasíti,
 Ki na dnú srcá gorí.
 Sama piše, da odkřito
 Govoríla né níkdár,
 Da tajíla mêni zříto
 Védno svój popřéjšnji žár.

Bítje njéno je oddáno
 Ljubemu od šíbkíh lét,
 Vse je k njemu přikováno:
 On mu bog je, on mu svét.
 Přéd-njo stopil sem překásno,
 Čez goré přezgódaj šél;
 Drugi njé teló je krásno,
 Jaz podobo sem imél.
 Srce zálo! nič ne kólni
 Sřeče, ki je čaka z njím;
 O brez klétve se izpólni,
 Česar davno se bojím.
 Sěbi je na zlo rojěna
 In možém, kí zdaj za njó
 Srca njih razplamenjěna
 Od nesřéčnih želj merjó.
 Säj se bode še kesála,
 A zamán, da bez srcá
 V solzah mójih se kopála,
 Da je vărala — obá.
 Kakor je lagála mêni,
 Da né védel on zató,
 Vřáćalo se bode — žěni,
 Bog 'vé, kaj še in kakó!
 Sekáč.

Pri Soči.

Zložil Simon Bric.

valóve tvóje gledam, Soča!
 Ko proti morju v dir hitiš;
 V okó mi sili sólza vroča,
 Ker misli bridke mi budiš
 Iz naših gór na pláno dèreš,
 A nič se ne ozíraš v mé?
 V pogóvoru skalóvje pèrèš,
 Le tód ob mèni greš moléé?
 Rodíla si se iz potoka,
 Ki míno oken nam šumí,
 Kder kočó mojích dédov roka
 Stesála je nekdanje dní.
 Stojí še óna stara kočá?
 Kaj déla jednoóki mož?
 Ta mož je mèni ródni oča;
 Jaz vém, da tí ga znála boš!*

„Kakó bi njega jaz ne znála!
 Okó je bil cesárju dál;
 Predavno smrt ga je pobrála,
 Oblasla trava vže iz tál;
 A bíla práj na kočó stréla
 Zagnála mu je ljút požár.
 Sedáj ondúkaj híša béla,
 A v híši nov je gospodár.“

Na meseci.

Spisal Ivan Šubic.

(Dalje.)

nanost je naredila konec takim, več ali menj pametnim sanjarijam. Odprla nam je v resnici pot na mesec in nam pokazala njegovo pravo lice v takej natančnosti, kakeršna je sploh možna. Daljnogledi, ki se bližajo v tehniki skoro svojemu idealu, privedli so nam obraz mesečev v tako obližje, da so učenjaki sestavili natančne zemljevide — ali bolje: mesečevide njegovega površja in premerili njegovo gorovje. Uže l. 1643. je Hevel

načrtal prvi mesecevid; v novejšem času pa imamo več jako vestnih jednacij del. W. Beer in Mädler sta dokončala l. 1836. mesečno karto, ki meri jeden meter v presečnici. Vse pa prekosi mesecevid, ki je zagledal beli dan stoprav pred par leti s pomočjo pruske vlade. Risal ga je J. Schmidt, ravnatelj zvezdarni v Atenah več nego trideset let, vedno opazuje in delaje — pač lep vzgled človeške pridnosti in vztrajnosti! Njegova karta ima dva metra v premeru in sestoji iz petindvajsetih posameznih listov.

Vse te studije pa so nam pokazale mesec v čisto drugem svitu, nego so ga opisavali predniki. Mesec je v istini mrtva, mrzla brezračna krogla, brez življenja. Mesec je najbolj žalostna pustinja, kar si jih misliti moremo!

Slavni jezuit P. Secchi deli telesa na nebu v več vrst, ki nam predočujejo v velikanskih črtah nekako embriologijo vsakega sveta, ki kroži po vsemirji. V prvej vrsti nahajamo one nepopisno daljne megle, ki sestojé iz samih žarečih gazov v neizmernej prostornosti. Ta „neobdelani“ prvek se je jel sukati z ogromno silo okrog stalne osi in njegova snov se je morala pričeti zgoščevati in strjevati v podobi krogla — in tedaj zagledamo zvezde; najprvo one z belo (Sirij), dalje z rumeno (burovž, naše solnce) lučjo in konečno svetove z rudečim bleskom. Ko se je površje popolnoma zgostilo in ohladilo, pade nanj voda in obdaje ga zrak; na tem objederji pa se tedaj morejo naseliti organična bitja — v to vrsto spada naša zemlja. Zadnji ekstrem pa so telesa, ki so čisto shlajena, ki plavajo brez vode, brez atmosfere v svetovnem prostoru, podobna razkosanej žlindravej kepi!

Herschel pravi, da, ko pogleda na nebo in vidi te vrste in faze daljnih svetov, zdi se mu, kakor bi hodil po gozdu, v katerem je mnogo dreves: jedna mala in mlada, druga dorastla, a nekatera uže čakajo, da jih gnila podere vihar . . .

V zadnjo vrsto spada naš mesec. On je uže doživel vse one P. Secchijeve faze in zdaj jadra nem in star, brez življenja okrog naše zemlje, ter jej priča vsako noč, kako se jej bode jedenkrat godilo!

Nekdaj pa je pač imel tako lice, kakeršno ima sedaj zemlja naša. A Bog zna, koliko tisoč ali milijonov let je uže minulo od tistih dob, odkar so mu usahnili studenci in mu ne zeleni več polje in log!

Milijonov let! Nikar se ne čudi tej številki, ljubi čitatelj, ki jo slišiš večkrat v novejši geologiji — morebiti je še premala, da bi v istini izrazila starostne dobe velikanskih daljnih svetov . . .

Ali si uže čul, dragi čitatelj, pravljico o človeku, ki je razumel živalske pogovore? Sedel je nekda ob šumečej vodi, ki je prala in zibala pesek na bregu. V obližji sta mu kramljali dve jednodnevni muhi, veselé se gorkega solnca. Bili sta obe stari, silno stari, kakor „zemlja“ — nobenej ni manjkalo kaj do deset ur! Uže dolgo ni nihče bil doživel v celem rodu take nezaslišane starosti — in sam Bog zna, zakaj je pustil té dve veli mamici še na svetu, njima samima in vsemu ljudstvu v nadlogo in pokoro! Tisti čas sta si oživljali spomine na davne mladostne dni — oh, kdaj so jima bile uže minule one dobe! Tedaj pa pokaže jedna na bližnje mravljišče in pravi tovarišici: „Glej, draga moja, ko gledam to velikansko goro, vzbujajo se mi stare, skoro uže pozabljene zgodbe v srci. Moja stara mamica je znala čudno povest o tem hribovji, povest, ki jo je čul njen ded od svojega pradedu; ta je slišal pripovedovati od svojih prednikov, kako se je nekda začela na tem mestu zemlja strahovito tresti, majati in vzdigovati . . . To je trajalo skozi tri rodove in konečno je nastalo ono gorovje!“

Ni mogla več dalje. Dolga govorica in spomini so jo premagali.

A tedaj je druga jednodnevica odgovorila: „Ljuba moja, ta zgodba pač ni verjetna; kar se je godilo pred toliko rodovi, pred toliko rodovi, pred toliko „stourij“, nêma več zgodovinske veljave, ampak je le pravljica, ki se ohrani od roda do roda in katerej vsak nekaj pristavlja! Moj Bog, saj medve tudi nekaj pomniva, in vender je od najine mladosti še vse pri starem na zemlji. Po mojem mnenji ves svet ne more stati še toliko časa, kakor ti pripoveduješ o tem hribovji — to so prevelike številke to je cela večnost . . .“

Strašen smeh je pretrgal njijino modrovanje. Človek se je kar za trebuh držal vsled samega hrohotanja: Ha, ha, muhe prismojene, vpil je, nehajte no! Vi merite svet s svojimi trenutki! Ha, ha! — — — Čarobni duh, ki ga je spremljal, pa ga je posvaril rekoč: In ti človek, kaj si pa ti drugega, nego jednodnevna muha proti zemlji in njenej starosti? In vender jo sodiš po svojih trenutkih, ki jih zoveš „leta!“ Ti si prismojen, ti! —

Sedaj, dragi bralec, ne boš se menda več čudil, ko bodeš slišal imenovati milijone let pri starosti svetovnih teles — take številke se le zde velike nam, ki smo od danes do jutri!

Kakšen pa je vender ta mesec, ki je uže od nekdanj tako zanimal srce in um človeškega roda? — Mesec je okrogla kepa, ne ravno velika. Ko bi ostrgal našej zemlji šest milj debelo skorjo, lahko bi iz teh olupkov ulil cel mesec. Njegov polumer je 235 milj dolg in površje mu je 13krat manjše, nego zemlje naše; vsebina pa celó 50krat!

Mesec je tedaj jako mali svetovni „prah“ in ko bi plaval v takej daljavi, kakor druge zvezde, bi ga pač nikdar ne videlo človeško oko; zginil bi za nas brez sledu v neskončnem vsemirju! —

Mesec kaže zemlji vedno jedno in isto plat, kakor bi bil z dolgim drogom nepremakljivo zvezan s svojim planetom, ki mu je dal življenje.

A kakor smo čuli, vrti se vender okrog svoje osi. To je navidezno protislovje, ki nam pa postane jasno s sledečim poskusom:

Postavimo sredi mize svetilnico in idimo okolo nje tako, da jej kažemo vedno svoj obraz. Pri jednem obhodu vidi naše oko zaporedoma vsak del mize in svetilnice — torej smo se tudi v tem času jedenkrat okrog samega sebe zasukali. Ako nadalje še pomislimo, da je pri tem poskusu svetilnica predstavljala zemljo, naša malenkost pa mesec: tedaj ni težko razumeti te stvari, kako se mesec suče okrog svoje osi, a vender ne ogledamo nikdar njegove druge polovice!

Uže s prostim očesom vidimo na meseci mnogo lis in marog, ki v istini niso nič družega, nego gorovje in njegove ravnine. Te prikazni so menda uzrok, da se je nam mesec uže od nekdanj zdel podoben tolstej — človeškej glavi, posebno kadar smo židane volje. Četokrat ga tudi vidimo tako upodobljenega: sedaj z veselo nategnenim, drugič s kislim obrazom — kakor je bil pač njegov mojster in opazovalec pri volji! —

Daljnogledi nam kažejo, da ima mesečevo gorovje velikanske visočine. Merili so hribe po odsebnjej senci, ki se vidi prav razločno vselej na osojnej strani. Našli so tedaj vrhove po sedem in več tisoč metrov! Ako pomislimo na najvišje gore na zemlji, kaže se nam, da so v primeri več nego pol manjše.

Mesečeve vzvišenosti delé zvezdoznanci v dve vrsti: navadna pogorja in posamezne kolutarske gore. Prvih je mnogo popisanih; krstili so jih po podobnih zemeljskih gorovjih, n. pr. Kavkaz, Altaj, Apenine itd.

Druge vrste hribov je užé Mädlér preiskaval in jih zmeril čez dve tisoč, a Schmidt meni, da bi jih s 600kratnim povekševanjem videli do 100 tisoč! Vse so jako karakteristične. Okrog velikanskega kotla vzdiguje se strmo robovje — tedaj tako, kakor pri ognjenih gorah na zemlji. A v tem, ko ima n. pr. Etna le $\frac{1}{6}$ milje široko žrelo, razteza se premer mesečevih kotlov do 12 milj in njihova vsedlina pokriva časih čez štiri sto kvadratnih milj!

Sredi tega ogromnega žrela vzdiguje se navadno še jedna, časih tudi po dve pozamezni visočini, mnogokrat velikanskega obsega in silne velikosti.

Zraven strmin kaže pa mesec tudi mnogo ravnin, ki se odlikujejo navadno s svojo sivo barvo. Zovejo jih „morja“ — se ve, da ne v našem pomenu, ker ni nobene vode na meseci. Nekateri trdijo, da so to velikanski naplavi iz minulih dob.

Čez hribe in doline pa se ulečejo ravne svitle črte, brazde imenovane. Dolge so časih skoro sto milj in obdaje jih na vsakej strani visoko robovje. Schmidt našteva do pet sto takih brazd. Proglasali so jih za umetne ceste na meseci, drugi za dela ondotnih inženirjev; nekateri menijo, da so posušene vodne struge — pravi pomen teh brazd nam pa v istini ni še znan; morebiti pojasni prihodnja astronomija to zastavico.

Dalje so prišli učenjaki do važne iznajdbe: da néma mesec zraka v našem pomenu. Zrak lomi svetlobo in slabi njene žarke; pri meseci pa ne opazujemo nič jednacega. Ko se približa zvezda njegovemu robu, ne oslabi njen svit prav nič; kar bi se pri zemljinem zraku močno zgodilo. Te in druge okolnosti so privedle zvezdoslovce do sklepa, da nema mesec nobene naše atmosfere podobne odeje — tedaj tudi ne vode, ne življenja na sebi.

Mesec je mrtva, opustošena groblja!

Temu nasproti trdi Schröter, da je videl na meseci nekaj mraku podobnega in zato je sklepal, da ima vendar svoj zrak, ki se pa vzdiguje le kake $\frac{2}{3}$ milje od tál in se tedaj težko zapazi. Mogoče je torej le, da se nahaja vsaj nekaj življenja gori...

Hausen je tudi našel, da mesečevo središče in težišče ne padata skupaj, temveč prvo bi bilo skoro 8 milj bliže našej zemlji. Ker se pa položé nasadi jednake gostote vedno enakomerno okrog težišča, tedaj je nam vidna mesečeva plat osem milj višja, nego drugo površje in je prav za prav visoka planina, ki pač ne more imeti življenja. Ko bi imela zemlja primeroma jednake vzvišenosti, ležale bi skoro 30 milj nad morjem in gotovo bi ne našli gori več nobene rasti, nobenega zraka. Tako je na meseci; nevidna plat je bolj nizka in lahko je možno, da jo krije zrak, da ima svoje organizme...

Mesec potrebuje za pot okolo zemlje 29 dnij 12 ur 44 minut; tako dolgo mu je tedaj leto. V tem času se tudi obrne jedenkrat okrog svoje osi, in zato traje na njem dan in noč ravno jedno njegovo leto. Solnce ostane dobrih 14 dnij, ali 354 naših ur na obzorji — pač dolg dan!

Ker je pa nadalje mesecev ravnik tako malo nagnen proti njegovej poti, staj dan in noč za celo, proti nam obrneno plat zmerom jednako dolga, zmerom vsak po 354 ur in solnce ne zapusti nikdar polutnika. Tu vlada tedaj večno poletje (po naših pojmi), v srednjih širjavah prijetna pomlad, na tečajih pa se trda zima nikdar ne umika, s kratka: mesec nema letnih časov, na njem ni nikake izpremembe v gorkoti in mrazu.

Ko bi imel mesec svoje prebivalce, morali bi vsled tolikih dnij in nočij mnogo drugače ustvarjeni biti nego smo mi. Njih telo moralo bi štirinajstkrat vztrajnejše biti, a njih oči pač bolj trdne nego naše, da bi lahko prenašale dolge solnčne dneve. Se ve, počitka je tudi dosti — v 354urnej noči se uže nekaj naspiš in pokrepčaš. Na zemlji bi se menda največja lenoba lepo zahvalila za tako noč!

(Konec prihodnjič.)

Slovenske pripovedi o jezerih.

Spisal Simon Rutar.

Jezero so podobna bliščečim biserom na pisanej obleki naše zemlje. Naj se ti prikaže jezero v širokej dolini, ali sredi temnega gozda, ali pa visoko gori na samotnem sedlu: vedno te jednako zanima, vedno te vabi in miče na svoj breg. Kakor srčna skrivnost odkrije se pred teboj, kadar je z visokega mesta, z ozkega

klanjca, ali izza gostega drevja nenadoma ugledaš. In kadar pristopiš radovedno na njegov breg ter začneš gledati v njegovo skrivnostno dno, zdi se ti, kakor bi slišal iz njega milo zvonjenje potopljenega mesta Vinete (na otoku Volin), kakor bi se iz dna jezera počeli dvigati malo po malem cerkveni zvoniki in visoke kuple, potem hiše, trgi in ulice, dokler se ti naposled ne prikaže vse mesto tako jasno pred teboj, kakor tvoj domači kraj z bližnjega griča.

Mitologije vseh narodov poznajo sveta jezera, kojih voda ima čudodelno moč. Indi pripovedajo še dandenes o svetih jezerih Mansaraur in Rákus Tal na razvodji Inda in Bramaputre, na mestu, kjer so si mislili, stari božjo goro Meru. V svetem jezeru „Kancu“ kopala se je po Zaratusrovem nauku čista devica in spočela perzijskega odrešenika Sosioša. V svetem jezeru na otoku baltiškega morja prali so stari Nemci kip boginje Nerthe, božice zemlje, in nje sveti voz, na katerem se je po zemlji vozila. Ravno tako so imeli tudi polabski Sloveni sveto jezero, iz katerega so prorokovali bodočnost. Kdo se ne spomina tu Valvasorjeve pripovedi (Ehre d. H. Krain V. 476), kako je bil fant božično noč zlezal na vejo nad tolmunom, da bi deklet, katero bi prišlo k studencu svojega bodočega ženina gledat, njegov obraz v vodi zagledalo? Ali revežu se je slabo godilo, ker v odločilnem trenutku se veja odlomi in fant obleži mrtev pred svojim dekletom!

Slovenci pripovedujejo o rajskem jezeru, katero leži nekje daleč na najvišji gori, (prim. indijski Meru in nemški „Glasberg“, t. j. svitla gora = svitlo nebo). Valovi tega jezera so svitli, kakor srebro. Po njem plavajo zlate utve in mej njimi se vozijo prekrasne morske deklice (Rusalke). Na dnu rajskega jezera leži ključ do nebeških vrat. Samo zlata utva more se potopiti v dno jezera in prinesiti zlati ključ na dan. (Sl. Glasnik IX. str. 56.) — Svitli valovi jezerski spominajo torej na nebeško svitlobo, in solčni žarki (zlati ključ) prodirajo čisto vodo.

O vseh večjih jezerih slovenskih ohranil je naš narod lepe pripovedi. Te pripovedi se mej seboj mnogokrat ujemajo, tako da so že nekateri poskušali razlagati njihov postanek. Mej temi je spomina vreden: Morlot, Die Sage von der Kirche am See bei den Südslaven. (Mittheilungen des historischen Vereins für Krain, 1855.) Njegovo mnenje je, da so vse te pripovedi ali spomini na splošni potop, ali pa spomini na nekdanja bivanja Slovenov ob jezerih. V

obče o teh pripovedih je pisal tudi naš pridni tolmač slovenskega bájeslovja, D. Trstenjak: „Povesti o jezerih mej Slovenci“. (Novice 1857, list 49.)

Iz večine slovenskih pripovedij o jezerih vidi se hitro, da one hranijo spomine na geologiške dogodke. Geologi nas uče, da so jezera in reke še le potem nastale, ko so se bile gore nad nižinami vzdignile. Tedaj so se začele vode zbirati v dolinah, ki so bile okolo in okolo z gorami obdane, in postala so jezera. Pa tudi v odprtih dolinah moralo je nastati jezero, ako se je kos hriba posul in tako v dolini pot zajezil vodi; ali pa ako je od strani prihajajoča reka toliko kamenja, grušča in peska nanesla, da se voda v glavnej dolini ni mogla več odtekati. Ali večji del teh geologiških jezer je kasneje izginil in voda je odtekla, ko so potresi ali povodnji dolenje obrežje nekdanjih jezer zrušili in predrli.

Tako je gotovo, da so po vseh večjih dolinah na Slovenskem nekdanj jezera stala. Spomin na ta jezera se je mej našim ljudstvom še prav živo ohranil. Taka jezera so bila n. pr. po vsem Notranjskem, mej Vrhniko in Ljubljano, ob Savi po Gorenjskem, ob Soči na Tolminkem in pod Gorico na severnej strani Krasa. Tako je bilo tudi na Štajarskem veliko ondešnjih dolin nekdanj pod vodo in jezera so stala blizu Laškega, Nove cerkve, Slovenje Bistrice („pultska dolina“), Šmarja za Bočem, Loke pri Poličanih, Slovenjega Gradca itd. (Novice 1857, l. 49.) Jednako je bila bajè vsa okolica mej Lembergom in Dobrno pod vodó. Pri Lembergu je bil svet zaprt in potok Dobrna je napolnjeval s svojo vodo vso dolino. (Janisch, Hist. topogr. Lexicon von Steiermark, II. pg. 56.) Tudi okolica Sv. Marjete na Pesnici je bila jezero. Le mal hribček je molel kakor ostrov iz vode. Jednako je bila veržejska okolica pod vodo, zato ima trg še vedno ribo v svojem grbu. (Rieck, Panorama von St. Urban, pg. 19.) Postanek skalske doline (pri Šoštanji) je opisan v Novicah 1857, l. 59.

Naše pripovedi o jezerih ohranile so nam torej kos povesti o geologiškem razvijanju zemeljske skorje. Razen tega pa se ne more tajiti, da bi se ne nahajali v njih tudi spomini na nekdanja bivanja Slovenov po močvirjih (glej Prokopa!) in sredi jezer. Ako tudi niso sami nikoli gradili svojih stanovanj na kolih, vender so v svojej novej domovini našli mnogo ostankov takih bivališč, kakor pričajo novejša preiskavanja ljubljanskega močvirja, nekdanjega jezera. Vse te spomine pa je narod predrugail in po svoje preustrojil. Skoro

vsakej pripovedi je dal poučno-verski značaj in zavil v njo pobožni nauk, da se ne sme šaliti s svetimi rečmi in z zapovedmi sv. cerkve. Na tak način se je marsikatera pripoved o jezerih združila z legendami o Mariji Devici. Tako poje pesen o „Žalostnej gori“ (Zg. Danica 1857, str. 13):

„Marija šla do jezera
In je brodarja klicala:
„Prepelji me za božji lon,
Prepelji za nebeški tron.“
„Ne vozim jaz za božji lon,
Ne vozim za nebeški tron;
Vozim le za bele krajcarje

In pa za stare reparje!“
Marija prime krilice,
Naravnost gre čez jezerce.
Pri kraj vodà do členka b'la,
Po sredi je po suhem šla.
Marija v hrib se upirala,
Brodarju hiš'co v nemala itd.“

K pripovedim, ki razlagajo početek jezer, ki spominajo na geološkiške dogodke, na potope, ponicanja zemlje in vsled tega nastalih jezer, spada v prvej vrsti pripoved o vrbskem jezeru pri Celovci. Narod pripoveduje, da je to jezero nastalo za kazen grešnim prebivalcem, ki so poprej zelo srečno živeli v tistej dolini, kjer zdaj jezero leži. Ali v svojej sreči so se bili prevzeli in niso več marali za božje zapovedi. Zbrali so se véliko soboto sredi vasi ter začeli veseliti se in plesati. Ali Bog jim pošlje veliko povodenj, ki konča nje in njihovo vas. (Ant. Oliban, Bleiweisovo berilo za II. gimn. razr. str. 181—183 in Janežičev Cvetnik II. str. 78.)

Ta pripoved se ujema s slovensko kozmogonično pripovedjo o vesoljnem potopu. Pripoveduje se namreč, da so prvi ljudje srečno živeli v nekej dolini, ki je bila okolo in okolo z visokimi gorami obdana. Tu ni bilo ne zime, ne leta, nego je vladala vedna spomlad. Vse je rastlo in zorelo samo ob sebi, ter ljudje so živeli brez truda in muke. Ležalo je namreč sredi doline veliko jajce (primeri: svetovno jajce v egiptčanskih hramih), iz katerega so tekli studenci in potoci, ki so namakali in plodili zemljo, tako da ljudem ni bilo treba ničesa delati. Zato so postali prevzetni in radi bi bili zvedeli, kaj je prav za prav v onem jajci, ker iz njega vsa sreča izvira. Ustno sporočilo je sicer govorilo, da se jajcu ne sme nihče brez kazni približati. Ali prevzetno ljudstvo se zbere okolo njega in predrzen debeluh je razbije. In zdaj se razlije iz jajca neizmerno vode, ki poplavi vso dolino in pokonča vse stvari, ki so v njej živele.

Slovenski narod po Bistriškej dolini pripoveduje, da je nad Kamnikom nekdaj stalo jezero in da se v gori pod kamniškim Starim gradom še sedaj nahajajo železni v skalo utrjeni obročki, za katere so ljudje svoje čolne privezovali. To jezero je izteklo ter s svojim

peskom zasulo lepo mengiško polje, katero se zdaj zaradi peščenega sveta svojega imenuje Drnovo.

Nekoliko drugače o tej stvari pripoveduje prof. Trdina (Narodne pripovedke Bistriške doline. Slovenija 1849, 60 str.) V Podgorji blizu Kamniku bil je uklet tolmun. Ako se mu je kdo bližal, klical je uže od daleč mladenič na bregu sedeč: k vodi, k vodi sem ne hodi! Ta mladenič je bil namreč ubil svojo mater ter jo vrgel v tolmun. Za njegovo grozno pregreho bilo mu je naloženo tukaj žalovati in čakati, da ga pride oča odrešit. — Nekega dne pride mlad ribič do tolmunu ter ne meneč se za mladeničevo svarilo vrže trnik v tolmun. Pri tej priči začne voda grgrati, vreti in se vzdigovati. Prestopi bregove in drevesa in ves dol ima podobo velikega jezera. Ribič pa okameni ter stebru jednak obstoji na bregu.

V tem pride v tisti kraj oča ukletega mladeniča, iščoč po svetu žene in izgubljenega sina. Ko se bliža tolmunu, zakliče ukleti mladenič: k vodi, k vodi sem ne hodi! A oča se za klic ne zmeni, zajame v roko vodé in glej! naredi se iz nje — prstan njegove žene. Zajame zopet, naredi se svetinja, katero je navadno njegov sin na vratu nosil. Zajame še jeden pot, — voda postane list, na katerem so te besede zapisane: Ta mladenič, ki ga vidiš, je tvoj sin. Objemi ga trikrat in rešen bode! — Mož ne ve, kaj bi storil. Silno se čudi; vender se mladeniču bliža ter ga prvič in drugič objame. Ko hoče tretjič to storiti, izpremeni se mladenič v ostudno žival, vender ga mož pogumno še tretjikrat objame. Pri tej priči ga obstopijo žena, sin in mladi ribič ter se mu za rešitev zahvalijo. A voda, kakor bi trenil, po vsem dolu usahne. Samo kamenje, katero je s hribov nanesla, to popusti. Ker je ta dolina kamenitna in ker dosti trnja na njej raste, zatorej se imenuje Drnovo ali Trnovo.

Blizu jednako, kakor o vrbskem, pripoveduje se tudi o blejskem jezeru. V zvoniku Marije Device na jezeru je bilo sedem zvonov. Ti so tako lepo zvonili, da se je tožilo romarjem domov iti, ter da so začeli okolo cerkve „ples in godenje“. To si je pa Marija za zlo vzela in prosi Jezusa, naj potopi romarje. In res,

„Jezus se je ozrl z nebes,

Poslal jim je velik tres,

Da so vsi se potopili.

Vsi so bili zveličani.

Dva sta bila pogubljena,

K' sta začela ples in godenje“. (Korytko III. str. 118).

Romarji pripovedujó, da še dandenes slišijo pred solnčnim vzhodom žalosten glas zvonov iz dna jezera.

Druga pripoved pa tolmači v obliki besednega dovtipa, kako so se potopili zvonovi na dno blejskega jezera. Dariteljica je bila namreč namenila zvonove „Materi Božjej v jezeru“. Ko so jih hoteli prepeljati na otok, prevrnila se jim je ladija in zvonovi so padli v jezero.

V to vrsto spada še pripoved o rabeljskem jezeru za Predelom. Na njegovem mestu je stala nekdanj bogata vas. Prigodi se, da jednoč Marija skozi potuje in išče v vasi prenočišča. Hodila je od hiše do hiše, ali nikjer je niso hoteli sprejeti. Le pri najzadnji hiši ubozega ribiča našla je prenočišče. Drugi dan prosi Marija svojega sina, naj kaznuje neusmiljene vaščane. In res, Jezus pošlje strašansko povodenj, ki potopi vse hiše in izpremeni vso vas v jezero. Jedina ribičeva hiša je ostala nepoškodovana in ta se vidi še dandenes na malem otoku blizu dolnjega konca rabeljskega jezera.

Kakor postanek jezer, tako si tolmači ljudstvo tudi njihov odtok. Mnogokrat pomagajo vodi odteči mitiška bitja, n. pr. velikani (reprezentanti potresa). Na Tolminskem pripoveduje ljudstvo, da je „divja baba“ (primeri česke „Dive žene“, t. j. pozemeljske Vile) z veliko plevélnico jez pri Sv. Luciji prekopala in naredila Soči novo strugo. — Popolnoma drugače pripoveda se o izsušenji lavantinske doline. Tudi tu je stalo nekdanj jezero in na nasprotnih straneh sta bivala dva prijateljska graščaka, ki sta se vedno obiskavala in v čolnih preko jezera vozila. Ali jedenkrat se ponesreči jednemu graščaku, da utone v jezeru. Zvesti prijatelj ga ukaže iskati in zato izkoplje na južnej strani doline veliko strugo, skozi katero se je voda odtekla. Tedaj so našli na dnu jezera unesrečenega graščaka. („Sl. Narod“ 1871. št. 132.)

Vabljiost, pa tudi nevarnost in varljivost vode izražena je v pravljici o cirkniškem jezeru. Najprej nam tolmači ta pripoved, kako je postalo cirkniško jezero. Graščakov sin se je zaljubil v hčer svojega soseda na drugej strani doline. Poslednji mu jo je hotel le tedaj dati, ako bi v čolnu do nje priveslal. Po nasvetu povodnjega moža zadéla mladi grofič sesalno luknjo sredi doline, da se ni mogla voda odtekat in tako je postalo jezero. (Svetličičeva pesen v Glasniku 1862, I. 2.) Tako je začel grofič obiskavati svojo ljubico v čolnu, ali le po noči, ker stari graščak ni hotel nič vedeti o svojej obljudi. Da ni po noči zabredel, postavljala je zvesta deklica svojemu ljubemu

svetilnico v znamenje, kam mora veslati. Ali sovražnik je v temnej noči ugasnil svetilnico in mladi grofič je utonil. Ta pripoved nas močno spomina na grško o Heri in Leandru. D. Trstenjak jo je porabil za malo novelo „Slovenski Leander“ (Novice 1860. l. 8—11).

Slične pripovedi so znane tudi drugim narodom, n. pr. Nemcem ob Traunskem jezeru v gorenjej Avstriji. (Heimgarten II. 136.) V Dalmaciji živi taka pripoved na otoku Sv. Andreja blizu Stona. Tu je bila ženska (Marjeta) podjetnejša in plavala je vsako noč (okolo l. 1750—60) obiskat svojega ljubčka Teodora na tri kilometre oddaljeni ostrov Lopud (Mezzo). V tamnej noči pa so jej zavidni bratje ugasnili luč, katero jej je Teodor postavljaj za kažipot, in tako je zgrešila smer ter se utopila. (Rivista Dalmata 1859, Nr. 26.)

Mešana gospôda.

Obraz iz vsakdanjega življenja.

Spisal dr. Janez Mencinger.

(Konec.)

X.

Bil je 1. septembra 188., praznik svetega Tilna in god doktorja Vogljanina, sicer pa prav navaden delavnik. Profesor Justin je po starej navadi nastopil jutranji sprehod. Ko stopa mimo tržnega vodnjaka, vidi strežaja Medveda, ki je ravno dekletom pomagal škafe vode na glavo zadevati.

— Kaj je novega, vpraša gospod Justin.
 — Nič posebnega, če niste bili sinoči pri Kruljavej žabi.
 — Ko bi pa bil tamkaj, kaj potlej?
 — No, ste pa mojega mucka večerjali, — zašepeta Medved gospodu na uho.

— O grda reč! Pa saj to ni res! Kaj pa gospod doktor?
 — Ko so sinoči od Vas prišli, terjali so od mene Vaše pismo. Potlej so se nad menoj jezili in dolgo niso šli spat. Rekli so mi, naj jih denes bolj zgodaj pokličem, pa zdaj še spe. Če ima človek premalo spanja, potlej po dnevi ni za nobeno delo.

— Le pusti spati doktorja; ko pa vstane, vošči mu srečo, ker denes je njegov god.

Justin gre dalje, Medved pak domov. Vogljanin je uže vstal in Medvedu ukazal, naj pazi in pove, kdaj pride gospod Justin nazaj od sprehoda, ker ima z njim nekaj ^{čimur se ne da} nemudnega izpregovoriti.

Proti navadi zgodaj je Vogljanin sedel v pisarni. Prvo opravilo je bilo odpraviti čestitajočo druhal tržnih ubožcev in postopačev, sploh taci, ki so pričakovali, da jim god kaj v dlan stisne.

Drugo opravilo je bila razprava z oskrbnikom Skalomelskim.

Lastniku grada Skalomela je v toplicah drobiž potekel, zato je pred časom okreval in domov pripihal. Oskrbnik, ki je ob enem bil tudi lovec in nadlovec, moral je tedaj posojenega psa precej nazaj dobiti. Ta pes pak uže gnoji Vinovarsko polje. Vogljanin skuša oskrbnika napotiti na Kühlwasserja, ali ta se ne premakne; kajti predobro znan mu je Kühlwasserjev finančni položaj. Pride vmes še Medved, trdeč, da ta mrha ni bila za nobeno rabo in da sme Skalomelski gospod hvaležen biti, da se je tega pasjega spačka znebil brez stroškov. Pa Medved je stvar pokvaril. Oskrbnik je ostal trd, kakor našega Koseskega Slovenec, katerega zvestoba ne gane: niso ga ganile vse pametne ponudbe doktorja Vogljanina. Ta pa je nazadnje končal brezuspešno pogajanje in položil zahtevani petdesetak na mizo.

Ko oskrbnik odide, stopi Kühlwassser v pisarno, in obžaluje, da ni bil poprej zraven. Nekaj bi bilo treba zažugati in lahko bi se bilo prihranilo najmenj trideset goldinarjev. Pa zdaj je prepozno, in Vogljaninu se mudi, ker po Medvedovem sporočilu je profesor Justin uže doma.

Vogljanin je prijel za kljuko, pa mej vrati ga obrne bogati kmet Zabregar iz Jesenovca, mož poštenega obraza in prijaznih besedij.

— „Samo mimogrede, izpregovori prišlec, moram Vas nekaj prositi; pa brez zamere, ker jaz tudi sem lovec z dušo in telesom. Oni dan, gospod doktor, ko ste šli na zajce, zašli ste v moj lov v občino Jesenovec. Nič ne dé, samo prosim, da se to večkrat ne zgodi, in da za kazen pridete jedenkrat k meni na zajčjo pečenko. Gostilno imam in dobra vina. Pridite jedenkrat z gospodom profesorjem Justinom. On mi je bil sošolec in vedno prijazen. Pridita jedno popoldne in videla bosta, kako prijeten je Jesenovec “ —

To rekši se mož, kakor bi se mu mudilo, naglo poslovi in odhajajoč poda kljuko slugi okrajnega glavarstva. Ta najprej srečo

voški, sprejme svoj dar, potlej pa poda uradno pismo. Vogljanin bere napis: „An Herrn Dr. Aegidius Wogleiner in Weinwurm.“ V pismu pak je stalo, da je županstvo Brezovniško ovadilo Vogljanina, da je 30. avgusta na polji mej Brezovnikom in Jesenovcem zajca ustrelil, in da bode zategadelj proti njemu obravnava tekla dne 2. septembra 188. popoldne ob 3. uri zaradi prestopka deželne lovske postave od 20. decembra 1874, št. 6 iz leta 1875.

— Ta je lepa! vzklikne Vogljanin. V prave zadrege ste me pripravili, gospod Kühlwasser. Meje Brezovniškega lova vender poznate? In da Vam, staremu lovcu, ni znana deželna lovska postava!

— Oprostite, gospod doktor, te nove lovske postave v našem okraji nihče ne pozna in nihče ne posluša. Novi okrajni glavar jo vpeljuje. Brezovniški župan pa néma družega opravka nego v knjigah tičati in pisariti. Ko ga vidim, povedal mu bom nekaj gorkih. Lova meje poznam; pa star „jus dominus“ je, da gospôda sme lova meje prekoračevati.

— Jus dominus bo zdaj kazenus.

— Te se bomo uže ognili. Stopim pa jaz k okrajnemu glavartstvu, in rečem, da sem zajca jaz ustrelil. Obsodijo me za kake groše, dobili jih pa pri meni ne bodo.

— To bi bilo vse prav lepo. Pa, kakor veste, zraven zajca je padel tudi pes. Oni dan ste trdili, da sem zajca jaz ustrelil. Meni bi zdaj ne bilo prav nič ljubo, da bi ljudje raznašali, da sem prvič na svojem lovu namestu zajca psa zadel — — in potlej namestu zajca mačka v mojo kuhinjo poslal — zavrišči mej durmi druge sobe jezen glas krčmarice Neže Kruljavožabje. Zavzet se obrne Vogljanin, obrne Kühlwasser in pribrla Medved. Sršenasta krčmarica pa nadaljuje: Tako sramoto ste mi naredili, da je ne morete zamazati z vso tinto, ki jo imate v pisarni. Kaj tacega v naši hiši, starej poštenej hiši! Ljudje so zagnali glas, da ste sinoči po tem-le nerodneži dali meni prinesiti njegovega mačka namestu Vašega smrdljivega zajca. Gospodje so me preprosili, in pripravila sem ga. Zdaj je pa prišlo to-le pismo od gosposke, da bom kaznovana ali morebiti celo zaprta, ker sem sinoči z zajcem postregla in tako neki lovsko postavo prelomila. To je vender grozovitna krivica in hudobija. Nevedoma mačka peči in priti ljudem v zobe, potlej pa kazen trpeti, kakor da bi bil maček zajec. To ste vse Vi naredili, in gospode zoper mene našuntali; pa ne pustim, da bi se norčevali iz mene . . .

Nežino togoto prestriže mil glas izza peči. Medved se nasmeje in zavpije krčmarici na uho: Poglejte za peč, moj mucek je živ in cel; pa, če boste tukaj razsajali, skočil Vam bo v obraz. — Krčmarica res vidi mačka, pa ne umiri se.

— Ali je bil maček ali zajec, zdaj mi je vse jedno. Precej denes odložim svoj patent; pri meni ne bode gostilne več. Ljudje me bodo še pomnili! Z Vami, gospod doktor, se pa vidim pri prezidentu.

Rekši naglo pete pobere. Medved jo je spremljal s svojim hrohotom, za kar je čul od Vogljanina ostro pokaro. — Vogljaninu je bila zgodovina Medvedovega mačka neznana, pa je tudi ni utegnil poslušati. Stopi v stanovanje, da pogleda, ali je na njem oprava še vsa salonska. Zadovoljen s svojo vnanjostjo in poln zaupanja v svoje notranjosti nastopi važne korake do profesorja Justina skozi prvo sobo svoje pisarne.

Tam so se pa uže razsedli gospa Justina Ocvirkova, gospodična Angelika in gospod doktor Zeligoj. Velikanska kletev je bila Vogljaninu na jeziku, pa moral je molčati in poslušati. Gospa Justina Ocvirkova je povedala, da se bode delalo izročilno pismo mej njo in Angeliko ter ženitveno pismo mej Angeliko in Zeligojem. Angelika je pa pristavila nemški (da mati ni razumela), da se zelo mudi, ker mati se utegne kaj premisliti. Vogljanin je tedaj moral odložiti cilinder, frak in bele rokavice ter se za delj ko jedno uro udati najbolj težavnemu rokodelstvu. Pogledal na uro in vzdihnil je.

Kako pismo jo spisal Vogljanin, ni mi treba razlagati. Komur je to bolj mari, lahko vidi pri sodišči Vinovarskem poverjen prepisek dotičnega pisma ob uradnih urah. Samo to naj povem, da je Justina Ocvirkova razen nekaj gotovine in denarstvenih papirjev vse iz rok dala, in da je Angelika prevzela toliko premoženja, da bo lahko brez skrbij zibala svoje otročiče.

Težavna pisava je gotova do podpisov. Vogljanin se oddahne, pa z žalostjo mora čuti, da Vinovarski veliki zvon ravno poludne zvoni. Izgubljen je dragi čas, prelomljena dana beseda. V Vinovaru kosijo opoludne; in to ne gre, da bi se pri Justinovih predstavljal mej juho in govedino. Angelika ogovori žalostnega gospoda: Ko smo se k Vam ravnali, zvedeli smo, da je Kruljava žaba gostilno zaprla. Morebiti še tega ne veste in bi utegnili biti denes brez kosila. Bili sva s sestro tako predrzni, da sva skrbeli tudi za Vas. V novej hiši,

prihodnjem stanovanji mojega Ivana, pripravljeno je kosilo. Prosim, gospod doktor, kar z nami tjà stopite, veliko čast nam skažete.

— Hvala, gospodična, za prijaznost, pa naše delo ni še dogotovljeno; celo jedne priče še potrebujemo, odgovori kratko Vogljanin.

V tem hipu stopi profesor Justin v pisarno. On pravi, da ne bode motil, ker ima prav kratek opravke; pa precej se ga lotita Angelika in Zeligoj, in profesor obljubi za trenutek prevzeti nalogo svedoka. Ta trenutek je bil precej dolg, ker jedno pismo je bilo jako obširno. Profesor Justin je malo poslušal, in bolj se čudil, da so tolike reči vozale se skoro pred njegovimi očmi in da jih on niti slutil ni.

Ko so bili podpisi gotovi, Angelika Vogljanina zopet opomni na kosilo v novej hiši, a profesor Justin jej seže v besedo: Proti temu se jaz upiram. Gospodična, Vi ste zapeljivka! Včeraj ste mi zapeljali hčer, in danes mi zapeljujete . . .

— Nekoga, ki ga še menj dovoljujete zapeljati. Ako je tako, odstopam. Vračati dobro s hudim, to bi ne bilo prav, kaj ne, gospod doktor? zavrne Angelika in zvedavo in nagajivo pogleda Vogljanina.

Vogljanina je to vprašanje s tem pogledom spravilo nekoliko iz notarskega reda. Hotel je nekaj vprašati, kar se ne ujema s pisarniško resnobljnostjo. Pa spomnil se je, da zdaj ni čas za radovednost zaljubljenecv, ampak za praktično porabo notarskega tarifa. Povedal je tedaj svoj račun in stara Justina je plačala po starej zdaj večji del opuščenej navadi v zlatih.

Ko se je to vršilo, zahvaljuje se Angelika še posebej profesorju Justinu za svedoštvo, ter blagosrčnemu staremu gospodu pošepeta na uho: Sinoči mi je bila Filomena za pričo, in danes ste Vi. Kaj ne, da je zdaj vse prav. Brez tega pričevanja bi danes Filomena morebiti ne bila tako srečna, in jaz bi bila menj vesela.

— Kako ste poredni, gospodična! dé Justin z dobrovoljnim nasmehom.

— Me boste pa popoldne pokarali. Na svidenje pri Zabregarji v Jesenovci! Angelika steče za drugimi in stari Justin in mladi Vogljanin sta ostala sama.

Prvi ni bil več profesor, drugi ne več beležnik, in pozabila sta, da stojita v pisarni, kjer se mora srce pred durmi pustiti.

Morebiti sta se ravno zato tako hitro razumela.

Ko sta v veselem pogovoru šla po trgu doli, snemali so pri Kruljavej žabi raz steno stari kazalec gostilne in pozlačeni vršček, znamenje vinotoka; in ko sta slednjič prišla v Justinovo stanovanjsko, objela in poljubila je Filomena svojega Vogljanina; in ni se bala očeta, akoravno si je solzico iz očesa brisal, ko je to videl.

Minule so tri ure. Medved na oknu sloni in preganja svoj dolg čas s pipo Vogljaninovega duhana. Pelje se mimo kočija. V njej sedé profesor Justin, Filomena in Vogljanin. Na vseh obliči sije veselje in zadovoljnost. Tomaž Medved dolgo gleda za kočijo, zamisli se in sam pri sebi pravi: Ko bi imel take žile kakor nekdanj, ko sem po vasi kolca prevračal, za njimi bi jo udaril, zavriskal bi tam, da bi se razlegalo v tretjo faro in na vse grlo bi zaklical: Bog živi našega doktorja Tilna in njegovo nevesto Filomeno!

Zgodovina slovenskega slovstva.

Spisal in založil: Julij plem. Kleinmayr, c. kr. profesor v Kopru. 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu. *)

(Dalje.)

V „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 89. strani čitamo, „da so obhajali (Sloveni), po nazivu (sic!) dr. Bleiweisa, dr. Coste in dr. Tomana, v (sic!) svečnici l. 1858. v Ljubljani stoletnico njegovega (Vodnikovega) rojstva“. — Kder g. Julij pl. Kleinmayr obsledi v kacem narodnem poslu dr. Tomana in dr. Bleiweisa, ondukaj rad njima pritisne tudi dr. Costo, malo vprašaje, če pripoveduje resnico ali neresnico. Stolénica se je praznovala res o svečnici (v 2. dan sčena meseca 1858. léta), in to se je godilo v Šiški pri Žibertu ali pri „kamenítej mizi“, a ne v Ljubljani, ter pokojni dr. Costa ni k temu godovanju pozival nikogar, zato ne, ker bi ga nihče ne bil poslušal; kajti on ob tej dóbi mej slovenskim narodom še ni bil nič! Praznovanju sta bila na čelu samó dr. Toman in dr. Bleiweis; a dr. Costa je pri Vodnikovi stolénici v Šiški mej gostmí le nabiral in zapisoval naročnike svoje knjigi, zvanéj „Vodnikov spomeník“ (Vodnik-Album), katera je prišla 1859. léta potem res na svitlo. Baš ta knjiga

*) Na 636. str. „Ljublj. Zvona“ v 13. vrsti od zgoraj dólu namesto: „vender je slovenski dnevnik itd.“ čitaj: „vender je bodoči dnevnik itd. itd.“

je bila prva stópnicá óne stolbe, ki se je pô-njej dr. Costa jel dvigati do poznejše veljave mej nami. Vodníkov praznik je Fr. Malovašič malo ne do trohe opisal v „Novicah“ 1858. l. na 46. stráni ter dalje, od koder je ta opis bil ponatisnen v sam „Vodníkov spomeník“ od 63. stráni dalje. Vidimo, da je tudi ta knjiga skopo znana Koperskemu g. profesorju pl. Kleinmayru, ki na 193. stráni svojega nestvôra dr. Costo zopet vriva tja, kder ga ní treba, pripovedujoč, da „se je 8. marca leta 1863. po prizadetji domorodcev: dr. Janez Bleiweisa, dr. Lovro Tomana in dr. Etbin Henrik Coste v Ljubljani ustanovila „Slovenska matica.“ Zgodovina te naprave je vsa drugačna! „Slovenske Matice“ ní ustanovil ní dr. Costa ní dr. Bleiweis ní dr. Toman, ker se je proti koncu 1862. léta porodila na štírskeje zemlji, rekše v Mariboru, od koder je dokončno delo nje ustanovitve prešlo v roko dr. Tomana, kateremu se je bil z „Novicami“ takój pridružil i dr. Bleiweis. O tega književnega zavoda zgodovini po nastopu dr. Tomana govori od svoje 77. stráni dalje posebna, ali učenemu g. Juliju pl. Kleinmayru zopet neznana knjižica, po imeni „Koledar slovenski za navadno leto 1865.“ Izdala „Slovenska Matica“. Iz tega po samih listínah ter po „Novicah“ s 1863. léta in po samovidstvu sestavljenega spisa je do dobrega jasno, da sta si dr. Bleiweis in dr. Toman stoprav kesneje pridružila i dr. Costo, kadar so se uže namreč pravila Matici zdelovala (po Mariborskem črtéži). Pogledi na 84. stran rečenega „Koledarja“. Zató se je zgodilo, da neutrudnega dr. Costo pozneje tudi nahajamo v začasnem odboru tega zavoda.

O drugih možéh, po resnici dostojnih častnega imena slovenskih pisateljev, osobito o Stritarji in Jurčiči, obširneje govoriti brani čas, ker léto gre uže h koncu. Zatorej hočem naštetí le še nekoliko posebno kosmatih napak iz „Zgodovine slovenskega slovstva“, ki je morda jedina svoje vrste na zemlji, vsa cvetóča samih nedostatkov in bôse nevednosti.

Najprvo naštejmo kacih 30 slovenskih pisateljev, z večine starejših, kateri so učenemu pl. Kleinmayru ostali po vse neznani. Ti so: 1) Tulščák (čitaj: Tůlščák, po zdanjem izrékanji: Tolščák), s 1579. l.; 2) Luka Klinec, s 1579. l.; 3) Ivan Švajgar (Schweiger), s 1579. l.; 4) Felicijan Trubar, s 1595. l. O njem „Zgodovina slovenskega slovstva“ res govori na 53. stráni, ali samó kar o Primoževem sínu, a v misel ne jemlje, da je na svetlo dal svojega roditelja „Hišno postillo D. Martina Luthera“, v Tibingi 1595. l., in drugič izdal Jurija Dalmatina „Karszanske lepe molitve itd.“, tudi v Tibingi 1595. l.; 5) Adam

Skalar, s 1643. l.; 6) Josip Zizenčeli (Sisentschelli), s 1689. l.; 7) Ferenc Temlin, s 1715. l., ki je prvi jel pisati, kolikor je znano, z ogersko-slovénkim narečjem; 8) Ahacij Stržinar (pravilno: Stružinar), s 1729. l.; 9) otec Rogerij, kapucinec, ki je od 1731. do 1743. l. spisal dva debela zvezka /propóvedij (prideg): I. zvezek ima 654, a II. zvezek 662 četvértih strani; 10) Mihao Sever z Vaneča, s 1747. l., ogersk Slovén; 11) Primož Lavrenčič, pisal 1752. l.; 12) Pavel Fran Klapše (Hlapčè?), od 1743. do 1757. l.; 13) Fran Ksaverij Gorjup, s 1770. l.; 14) Gaspar Rupnik, od 1773. do 1784. l.; 15) Peter Pavel Glavár, s 1776. l.; 16) *Nikolaj* Kuzmič, ki je okolo 1780. l. spisal do osem knjig in knjižic, mej katerimi so abecedniki, molitveniki, svete pesni, katekizmi, evangelija ter listi in okrajšano sv. pismo. Gospod profesor Julij pl. Kleinmayr izmej ogersko-slovenskih knjižnikov, razven Mihala Barle, zna samó *Stefana* Kuzmiča, ki je 1771. l. v „Halli Saxonskoj“ natisnil „Nouvi Zakon“, kateri je zopet 1818. l. mej ljúdi prišel v Požunu; 17) Jarnej Bastijančič, delavši 1783. l.; 18) Ivan Goličnik, s 1792. l.; 19) Mihael Hofmann, ki je umrl 1826. l. — Veriti v predgovoru I. knjige, zvane „Življenje svetnikov“, natisnene v Ljubljani 1828. l., svedóči, da je Hofmann bil mnogo spisal o prestavnih praznicah in o žitji svetnikov božjih. „To mi je bilo do-brotljivo v' roke dano, in njih (Hofmannova) pridnost je moje delo zlo polajšala.“ Takó pripoveduje sam Veriti; 20) I. Dolénjec, delavši 1826. l.; 21) Martin Kuralt, s 1826. l.; 22) Andrej Bohinjec, s 1827. l.; 23) Vid Rižner, čegar so „Nabirki za mlade kristjane“, v Gradci natisnjeni 1828. l., potem „Katoliška mešna knjižica“, v Gradci 1828. l., in s Kolomanom Kvasom vred je 1831. l. poslovenil „Sveta četiri evangelja“, kar je v rokopisu ostalo. Vse to je g. Juliju pl. Kleinmayru neznano! (Primeri letopis Matice slovenske 1880. l. na 230. str.); 24) Ivan Traven, porojen 1781. l., a umrl 1847. l.; 25) Josip Kek, porojen 1796. l., a umrl 1855. l.; 26) Járnej Medved, porojen 1799. l., a umrl 1857. l.; 27) Anton Oliban, porojen 1824. l., a umrl 1860. l.; 28) Andrej Likar, porojen 1826. l., a umrl 1865. l.; 29) Fran Jeriša (pravilno: Jariša), porojen 1829. l. a umrl 1855. l. 30) in 31) bi se namesto g. Friderika Žaklja dala tukaj imenovati dva druga gg. profesorja, ki sta nekdaž oba uredovala vsak svoje slovenske novine. *Rondex in munda Lestik?*

To je nad 30 pisateljev, katerih zaman iščeš po „Zgodovini slovenskega slovstva“; ali nikakor nisem naštel vseh pogrešanih. A

koliko je še drugačnih pomot in hib, semkaj meréčih! Na pr. na 138. in 216. str. g. Julij pl. Kleinmayr ní ločil Mateja Ravnikarja Poženčana od Mateja Ravnikarja vladike. O Mihaelu Tušku, ne znajoč, ní káj ní kdé je káj dal mej ljúdi, na 121. stráni pripoveduje, da se je bil 1803. l. poróдил pri sv. Lenardu (katerem?); ali na 196. stráni o slavnejšem Ivanu Tušku, sínu Mihaelovega brata, ne vé, ní kdaj ní kde je bil porojen, če tudi sta oba imela zibel v jednej ter istej hiži na Martinjem Vrhú v Megúšnici nad Železniki na Gorénjskem. Na 191. str. Davorina in Simona Jenka zóve brata, a vender si nista bila ní v péto ní v šesto, zaradi česar je g. profesorja pograjal tudi uže „Slovenski Narod“. Na 223. str. mej skladatelji čítamo Vučvika in Triebnika, da-si prvi zóve sam sebe Vučnik (Vólčnik ali Búčnik?), a drugi Tribnik, ime, katero je bilo pogosto čítati v „Novicah“. Ní lahko uganiti, kakó je na 178. str. mej slovenske dramatične pisatelje prigolomíšil tudi J. Babnik! Morebiti je semkaj prenesen iz „Slovenske Talije“ 1. vezka, imenovanega „Priročna knjiga“, kder se na 165. str. oznanja, da Ljubljansko „dramatično društvo“ v rokopisu hrani tudi kratkočasno igro v 1 dejanji, zvano „Goljufani stavec“, katero je iz francoskega jezika poslovenil J. Babnik. Ta mož je zdaj uže mrtev, ali dokler je živel, podpisoval se je vedno: J. A. Babnigg, a ní bil prijatelj slovenščini ter ní znal pisati z našim jezikom; zato je niti oménjene igre ní sam nikoli mogel preložití. Jednako po krivici g. Julij pl. Kleinmayr na 146. str. mej naše knjižnike vriva Jurija Jonketa, po rodu Kočevarja, ki je „iz lastnih skušinj spisal v' nemškem, in tudi v' krajnski jezik prestavit dal „Krajnski Čbelarčik“. V Ljubljani 1836.“ Takó te bukvice same govóre na svojej náslovnej stráni, a Ljubljanske knjižnice imeník pripoveduje, da jih je na slovenski jezik preložil J. Žemlja. Drugi natisk je v Ljubljani 1844. l. bil prišel na dan; a tudi o njem zopet izpoveduje sam Jonke, da ga je „v' krajnski jezik prestavit dal“. Gospod Julij pl. Kleinmayr tega kočevskega bučelárja vzprijemíje mej Slovane, a po običaji svoje nevednosti molčí o necem družem, dosti bolj slovečem našem bučelárji, ki se je imenoval Anton Janša, rojenjá iz Ródin blizu Radovljice na Gorénjskem. Bil je prost kmet, a tak bučelár, da ga je bila cesarica Marija Terezija poklicala na Dunaj, kder je 1769. léta v „Augartnu“ javno propovedoval o bučelarstvu. Nemški ní razumel niti znal čítati, in zató je mej poukom besedoval slovenski, a tolmač je iz njega ust poslušalcem prelagal na nemški jezik. Po téga moža prezgodnej smrti je bil Josip Münzberg, naslednik mu, dal natisniti „Des Anton

Janscha sel. sehr erfahrenen Bienenwirths und k. k. Lehrers der Bienenzucht hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht. Wien 1775.“ Na slovenski jezik je bil našega bistroumnega rojaka védnost o bučelarstvu 1776. léta preložil Peter Pavel Glavár. Ta prelóga je ostala v rokopisu. (Primeri „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain“. Jahrg. 1848, na 41. str.) Potem je 1792. léta v Celji na svetlo prišla knjiga „Antona Janšaja Cesarskiga Čebellarja. Popolnoma podvučenje za vsse Čebellarje. Od Joanneza Golitschnika, Fajmoštra v Griži na Stajerskim“. O Janši govori že Linhartovo delo „Versuch einer Geschichte von Krain“ v II. zvezku na 327. str. in Wurzbachov slovník „Biographisches Lexikon“ v X. zvezku na 89. str. ter tudi Avgusta Dimca „Geschichte Krains“ v IV. razdelku na 183. str.; le učeni g. Kleinmayr v svojej knjizi nič ne vé o njem! Gospod Julij pl. Kleinmayr na 77. str. uči, da je Feliksa Deva (Ivana Damascena) „Bellin“ prišel na svetlo v „Kraynskikh Pisanicah“ v Ljubljani pri Iv. Frid. Egru 1780. l. (o tej létnici on molči), ali ne vé, da je opereta „Belin“ zopet bila dana mej ljúdi v 6. vezku „Slovenske Talije“ 1868. léta. — A zdaj pogledimo, kaj se je zgodilo na 78. stráni Kleinmayrove knjige! Ondukaj nam ta mož namreč oznanja, da je Wolfstein po „ukazu vladarstva“ slovenki spisal in dal na svítlo „Kratko podučenje o živinskih bolezni (sic!), 1792.“ Tudi tukaj smo se globoko urezali! Rečeni poštenjak ní bil Wolfstein, kakor ga je preimenovala „Zgodovina slovenskega slovstva“, nego podpisoval se je vedno le: Johann Gottlieb Wolstein, ter bil je Nemec in živinski zdravnik na Dunaji, a slovenke vrstice nikoli ní zapisal nobene, dokler je živel, ker je naš jezik še menj razumel, nego li Babnik, dr. Costa, Peter pl. Radics in kočevski župnik Jonke. Res je po ukazu cesarice Marije Terezije in cesarja Josipa II. nemški v déžel poslal nekaj več knjig in knjižic o živinskih boleznih. Jedne take bukve njegove imam zdaj jaz pred sobój: „Anmerkungen über die Viehseuchen in Oesterreich, von Johann Gottlieb Wolstein, der Arzeney und Wundarzeney Doktor, Direktor und Professor der praktischen Vieharzeney in dem k. k. Thierspital. Wien 1781.“ Prva njegova knjiga te vrste je potlej prevedéna bila na šest jezikov, in tudi to se je zgodilo po vladnem povelji, ter jednako so prelagane bile i vse poznejše, kakor kaže. Dobili so jih tudi kranjski Slovenci v svojem jezici. A kdo jih je tém preložil? Nihče drug, nego li Josip Fanton de Brunn, a ne „Brun“, kakor ga Koperski profesor piše na 77. str., ter ga zatorej slavi celo stran poprej, nego li teh knjig pravega roditelja Wolsteina, čegar izméno „Wolfstein“ ima on stoprav na 78. stráni

Ali ní to „filius ante patrem?“ S kronologijo se g. Julij (trka često v svojej „Zgodovini slovenskega slovstva“. Da je res oménjene stvari le prelagal, a ne sam zdelal baš Fanton de Brunn, če tudi se nikder ní podpisal, nam pripoveduje Šafaříkov spis „Geschichte der südslawischen Literatur“, I. na 96. in 97. str. A preloženim knjigam Brunnovim je g. Julij pl. Kleinmayr na strani zgoraj povedanej sam izmislil tudi naslove; kajti prvo je Brunn imenoval takó: „Bukuvce od Žvinskih bolezní za kmetězke ludy. Od Janneza Gottlieba Wolstejna itd. v' Lublani: se najde blizu Škofye per Mihelnu Prombergarju Bukvarju, 1784;“ a drugo: „Bukve od Kug inu Boležen Govejě Živine, tih Ovac inu Svín, popissane za Kmetě na povelje tě nar vikši Gospodske od Joanneza Wolstajna itd. V' Lublani, Pěr Ignaciu Kleinmajerju 1792;“ ali naš g. profesor prvo zóve „Bukve od žvinskih bolezní, za kmetske ljudi 1784“, a drugo „Bukve od kug l. 1792“. Zadnjo teh dveh Wolsteinovih knjig je bil nekdo drug še posebe preložil samim koroškim Slovenom: „Te Bukve od teh Pomory inu Bolezní te Govedine, teh ouc, inu teh suin, za prebivauce na deželi. Na vižingo ene visoke dežeuně Regierenge zložene od Anžejja Bogalubi Wolsteina itd. U' Celonci, per Aloys *) Kleinmarju deželžkomu Stamparju 1792.“ Slovenščina te knjige ima svoje posebnosti, a nekatere tudi zanimljive: venč, pajenčina, pruví, namesto: več, páječina, prvi (staroslov.: prŭvŭj.) — V „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 78. str. tudi nahajamo Antona Breznika, ter o njem g. Kleinmayr uči, da je bil duhovnik v Žavcu (ali ne: v Žalci?), in da je „spisal neko večno pratiko, ki je radi mnogih gospodarskih novic v isto dobo (sic!) važna.“ Kaka slovenščina je to: v isto dobo važna? in zaradi katerih gospodarskih novic je važna? Ali vaša učenost nikoli ní še v rokah imela niti nobene „večne pratike“, nikoli še ne slišala o njej, ki je znana do malega vsacemu slovenskemu kmetu? Res je ní mogla v rokah imeti, res ne slišati o njej, ker ví drugače ne bi govorili s temi besedami! A vrhu tolicnega neznanja ste se vender le predrznili, pisati delo, zahtevajoče obile, na vse strani kolikor toliko raztegnene vednosti, — pisati o našej književnosti? Rečena „večna pratika“ je bila „vundana od Antona Breznika, Beneficiata v' Žavci. V' Lublani, per Joan. Frid. Egerju 1789.“ Na 78., poprej oménjenej strani ima svoj prostorček i znani Disma Zakotnik (v Kleinmayru po tiskovnej hibi „Digmas“ imenovan), ter ondukaj slišimo o njem, da je „narodno blago marljivo nabiral.“ Narodno blago mogó biti pesni, pripovedke, uganke,

*) Vidimo, da ta Korošec takó sklanja, kakor zna gospod profesor Julij pl. Kleinmayr.

običaji itd. Katero izmed tega je nabiral Zakotnik? Ali se v poučnej knjigi takó govori? G. Julij pl. Kleinmayr ne zná, kakor vse kaže, da je zapisoval jedine pripovedne daljše narodne pesni. Vsaka stopinja Koperskega profesorja podaja globok sled velike, a vedno ohole nevednosti! V „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 64. strani vidimo otca Marka Pohlina. Kar g. Julij pl. Kleinmayr pripoveduje o njem, vse to je le prepisal, a Pohlinove knjige v rokah ní še nikoli nobene imel, niti slovnice ne, kar hočemo dokazati. Največ je pobral iz XIV. létika Marnovega „Jezičnika“ (s 1876. l.) ter nekoliko dodal potem iz Janežičevega „Pregleda slovenskega slovstva“, ki se nahaja v tega pisatelja „Slovenskeje slovnici“, natisnenej 1854. léta v Celovci, in rabil mu je tudi Radičev, s Cimpermanovim peresom poslovenjeni zdélek, imenovan „Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih“, natisnen v letopisu „Matiče slovenske“ 1879. léta. Baš ta spis je kriv, da je g. profesor pl. Kleinmayr po znanej ter uže tudi grajanaj zmesi babilonskeje v en rokopis nevedno zvril dva Markova rokopisa, zvana „Bibliotheca Carnioliae“ in „krajnska Kroneka“. A najtehtovitejša knjiga je g. Juliju bila, kar zdaj uže nikogar ní tajno, od kraja do konca neznana, rekše, baš óna često oménjena „Bibliotheca Carnioliae“, važna za tega delj, ker v njej sam Pohlín govori o sebi in svojih spisih. Pogledimo, kakó se je g. pl. Kleinmayr okoristiti znal z muko in trdom svojih prédnikov! Na 65. str., po „Jezičniku“ naštevši Markove vse natisnene knjige, on modruje takó: „mimo tega mnogo, mnogo družega gradiva (Pohlinovega) raznih strok: na pr. „Te odperte ali odklenene durí“, 1768.“ itd. itd. Zdaj poiščimo, kakó govori o tem Pohlínova „Bibliotheca Carnioliae“ na 35. str., od koder je latinski prepisal naravno tudi g. Marn. Tam je čitati: „habet (sc. Pohlín) et praeterista plura in Mss. (manuscriptis) typum et typi sumtus offerentem expectantia. a) Te odperte ali odklenene dure, 1768 seu Janua linguae Carniolicae.“ itd. itd. Na slovenski jezik se to prelaga takó: tudi razven tega (kolikor je namreč dal natisniti), ina (Pohlín) v rokopisih še mnogo, kar čaka téska in teskovné troške plačati hotečega (človeka).“ A zdaj, čitatelj dragi! na tanko pogledi, kakó je to preložil Koperski profesor, kateri ni toliko jezika ne umeje, da bi zmisel teh besedic bil mogel pogoditi! Na istej 65. strani g. Julij pl. Kleinmayr piše: „tu*) iz vvoda (Markove slóvnice) nekatere prilike: za nemško besedo: „Ursache“ je skoval:

*) Prav bi se dejalo: náte!

„a-reč“ itd. Pohlin je res to besedo skrpal, a v predgovoru njega slóvnice s 1768. léta (uvoda ta izdaja néma nikder!) ne najdeš ni dúha ni slúba o njej; druga izdaja s 1783. l. ima 1 stran ter 14 vrstic predgovora in potem res 1 stran uvoda: ali tudi tukaj se zopet zaman oziramo po samostavniku „areč“, kar nam svedóči, da g. profesor pl. Kleinmayr te slóvnice nikoli ní od blizu videl. Poleg tega trebé dostaviti, da je Marko oménjeno besedo pisal: ar-reč, ter v svojej knjigi „Glossarium slavicum“ na 10. str. tudi vsemu svetu povedal, zakaj takó dela, govoreč: „ar-reč, vox genuina ex verbo As Ur, Ursprung s mutato in r ob faciliorem enunciationem sequentis compositionis membri, nempe: r-ěč, Sache, quod & germani habent Ursache.“ Potem „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 66. str. o Pohlinu beseduje: „lepo je slišati čudnega možaka, kako je hotel dokazati, da je ‚buh‘ in ne ‚bog‘ prav pisano, rekoč: b je prvi soglasnik“ itd. Vse to je toličko da ne od besede do besede vzeto sè 135. strani Janežičeve, poprej oménjene slóvnice, a vrhu tega je stvar tudi neresnična, kar zopet glasno priča, da je v ónej dóbi Janežiču bila ter da gospodu pl. Kleinmayru je še zdaj neznana slóvnica Markova, katera v svojem predgovoru na 8. str. le dokazuje, da se v besedi „Buh“ sveta Trojica vidi čudovito vpodobljena (so wunderbar ausgedruckt); a nikder ne opomína, kakó se ta beseda piši. Potem g. Julij pl. Kleinmayr v „Zgodovini slovenskega slovstva“ na 68. str. šteje Markove, z 31. strani Marnovega „Jezičnika“ prepisane posnemáče ali naslédnike, mej katerimi v Julijevi knjigi stoji tudi „Ig. Taufferer“, a v „Jezičniku“ namesto njega: „In. Taufferer“, kakor je prav, kajti ime je temu jezuvitu bilo Inocencij, a ne Ignacij. Nov dokaz, da učeni g. profesor ni prepisovati ne zna! Dovoljeno bodi, opomeniti o Marku Pohlinu še to, da bode tréba preiskati, kdaj li je umrl. Navadno se imenuje 1801. léto, in takó piše tudi Šafařík; a Henrik Jurij Hoff, ki je bil Marku vrstník, v III. zvezku svoje knjige „Historisch-statistisch-topographisches Gemählde vom Herzogthume Krain, und dem selben einverleibten Istrien. Laibach 1808“ na 146. stráni pripoveduje, da je umrl 1804. léta, od koder je to i g. Avgust Dimec prepisal na zadnjo stran Pohlinove knjige „Bibliotheca Carniolica“, kadar je 1862. l. uredoval nje natisk. Resnična létница bi se morda še dala. zvédeti. — Pravo ime ónega štírskega pisatelja, ki ga ima „Zgodovina slovenskega slovstva“ na 71. ter na 91. stráni, imenovanega Šmígo vec, in ki je sam sebe izvéstno barbarski, namreč po ogerskem običaji, podpisoval: Johann Leopold Schmigoz, mislim, da je bilo Žmíkavec. Morda bi to zdaj še

kdo mogel zvédeti v Halozah, kder se je bil porodil. — G. profesor Julij pl. Kleinmayr na 72. str. o Juriji Japlji *) uči: „imeli so (Sloveni) tam pa tam pismo (sic!) Dalmatinovo ali katoliškega še ne“. Odgovoriti je: natisnenega res ne; a bilo je v rokopisu, in žal, kà ní prišlo na svetlo! Kaj g. Kleinmayr nič ne vé o vsem sv. pismu kanonika Matije Kostêlca s 1680. léta? **) Ne verujem, kajti molčí o njem! To delo jemlje v misel uže Valvasor v VI. knjigi na 360. strani, kder oménjeno prelogo zôve „Simplex Translatio Sacrorum Bibliorum Veteris & Novi Testamenti, secundum articulos, in tribus Tomis,“ ter dodaje, da je ostalo v rokopisu. Za njim ga i Marko Pohlin v svojem zdelku „Bibliotheca Carnioliae“ imenuje na 13. str., ter dostavlja: „kde je skrito, in ali se je morebiti pogubilo, tega nisem nikder mogel zaslediti.“ O njem je tudi čitati v Šafařikovem spisu „Geschichte der süd-slawischen Literatur“, I. 126., kder ta pisatelj završuje takó: „po besedah ‚secundum articulos‘ bi sodil, da ní bilo vse sv. pismo, nego samó iznimek iz njega (Auszug).“ A mí zdaj uže vémo, da je bilo celokupno sv. pismo. Dva zvezka (II. in VI.) tega rokopisa po zaslugi g. profesorja M. Pleteršnika hrani „Matica Slovenska“. O Kostêlčevega sv. pisma usodi ne utegnem tukaj obširneje govoriti, ali hočem o priliki. A kaj bi se človek z g. profesorjem pl. Kleinmayrom pogovarjal o Valvasorji, v katerem je morda samó stare gradove ogledoval, če ga je kdaj imel v roci! Kaj bi se ménil z njim o rokopisih in o Marka Pohlina knjigi „Bibliotheca Carnioliae“, katera mu je takó neznana, da je ní mogel razložiti od njega „krajnske Kroneke“! Čemú bi ga vprašal o Šafařikovem delu „Geschichte der süd-slawischen Literatur“, v katerem ní jedne strani prečital, a spisal je nam vender „Zgodovino slovenskega slovstva“!

Fr. Levstik.

(Konec prihodnjič.)

*) Okolo Iga je še mnogo Japljev, in ljudje ta priimek sklanjajo vedno ter povsod: Jápelj, Jáplja, a ne: Jápelj, Jápeljna, kakor delajo naši pisatelji ter z njimi vred i g. Julij pl. Kleinmayr.

**) Nepokvarjeni Dolenjec govori: Kostêlec, Kostêlca (reci: Kostêvec Kostêvca).

Novejša česka literatura.

Piše Ivan Hribar.

I.

Od leta 1817. do 1848.

(Dalje.)

Takoj leto potem, ko je izšel prvi zvezek velikega Jungmannovega slovnika, omogočila pa je Matica z denarno podporo Pavlu Josipu Šafaříku, da je izdal obširno in velevažno knjigo „Starožitnosti slovanske“. S to knjigo začela je česka literatura še le pozornost vzbujati tudi pri drugih narodih, kajti učene, z duhovito temeljitostjo v nemškem jeziku pisane knjige in spisi bili so uže prej splošno pozornost vzbudili in ime Šafaříkovo proslavili pri vseh učenjakih tedanjega časa. Ko je pa izdal svoje „Starožitnosti“, dobival je priznanja in odlikovanja z vseh strani učenega sveta in do leta 1843. izšli so uže ruski, poljski in nemški prevod te knjige. „Starožitnosti slovanske“ začel je Šafařík pisati uže za svojega bivanja v Novem Sadu, a še le v Pragi, kamor se je bil leta 1833. preselil, ko so mu prijatelji Palacký, Jungmann, Hanka in drugi z dobrovoljnimi letnimi doneski od skromnih svojih plač zagotovili stalen leten dohodek, posvetil se je s posebno marljivostjo in vztrajnostjo temu delu. Poldrugo leto je neprestano urejeval nabrani material in dopolnjeval prejšnje fragmentarične članke v skupno celoto. Ves ta čas bil je tako rekoč ločen od sveta, kajti niti prijatelji njegovi, niti soproga in otroci niso smeli obiskovati ga v njegovej sobi, da bi ga ne bili motili pri delu. In kaka neskončna ljubezen do slovanstva vodila je Šafaříka, da se je lotil ogromnega truda spisati svoje „Starožitnosti“! To ni knjiga, pisana jednako mrtvo, kakor v znanstvenih stvareh in preiskavanjih pišejo navadno učenjaki drugih narodov, temveč znanstvenemu raziskavanju in dokazovanju družijo se v Šafaříkovih „Starožitnostih“ ona elegična ljubezen do naroda in ona gorečnost za slovanstvo, katero je rojak njegov Jan Kollár s tako zgovorno besedo opeval.

Omenil sem uže, da je Frt. Palacký na prošnjo deželnihi stanov prevzel uredovanje novo ustanovljenega „Časopisa českega muzeja“. Temu časopisu bil je nalog postati glasilo českega učenega sveta. Uredovanje torej ni bilo lahko, kajti treba je bilo s kritičnim očesom izbirati spise, ki so

uredništvu dohajali. In teh ni bilo malo; kajti, kakor se je do l. 1825. vsak pisatelj z neko sveto boječnostjo ogibal znanstvenih temat, tako je po ustanovljenji imenovanega Časopisa čutilo se jih jako mnogo poklicanih gojiti znanstveno literaturo. Razume se samo po sebi, da mej temi poklicanimi niso bili tudi vsi izvoljeni, a s temi bilo je v tedanjih časih, ko se je literatura še le razvijati začela in je vsak sodelavec bil velike urednosti, treba postopati tako, da ne bi bili izgubili veselja delovati še na dalje v probujenje naroda. In Palacký je to razumel dobro. S starejšimi pisatelji bil je v prijateljskeji zvezi in to zvezo je porabil v to, da je posredno po tem ali onem svojih prijateljev, — kakor je vedel, da bode na dotičnega imel več upliva — napeljeval mlajše pisatelje, ki so z neuspehom pisali o znanstvenih stvareh, da so se lotili drugega, njim ugodnejšega in narodu koristnejšega literarnega delovanja.

In „Časopis českega muzeja“ dosegel je v resnici popolnem svoj namen, ter se v tem, ko je nemško glasilo českega muzeja zavoljo nedostatnosti duševne podpore moralo prenehati izhajati, čedalje bolje razvijal. Učenjaki Šafařík, Hanka, Jungmann, Palacký in pisatelji Zap, dr. Kodym Petřina in drugi, ki so bili na glasu znanstvenih strokovnjakov, priobčevali so v njem znamenite članke in obravnave o vseh znanstvenih strokah, in more se po vsej pravici trditi, da v „Časopisu českega muzeja“ ni izšel spis plitve vsebine, dokler mu je bil urednik Palacký. Posebno pa je predale njegove polnil s svojimi učenimi raziskavanji in obravnavami neutrudljivi Šafařík, ki je v njem priobčil mnogo tudi osobito nas Slovencev tikajočih se spisov.

František Palacký ima pa kot urednik „Časopisa českega muzeja“ tudi še drugo za narod in literaturo neprecenljivo zaslugo. Leta 1830. — po smrti Dobrovskega, ki se je temu upiral — uvedel je namreč v Časopis latinico na mestu dotlej navadne gotice ali tako imenovane „švabacha“, ki nikakor ni ugajal naravi slovanskega jezika. In kakšen upliv je imel Palacký po svojem Časopisu, vidi se iz tega, ker so se poslej skoro vse knjige začele tiskati z latinskimi črkami; le redko kedaj je še iz kake zakotne praške ali neznatne malomestne tiskarne kaka knjiga dvomljive literarne vrednosti s „švabachom“ tiskana prilezla na dan.

V tem pa se je Frt. Palacký pripravljajal za nalog, ki ga je prevzel od českih deželnih stanov, spisati namreč zgodovino českega kraljevstva od najdavnejših dob. K temu je bilo potreba mnogo študij, zato je potoval po vseh onih mestih, kjer je pričakoval, da utegne v knjižnicah najti

listin, tikajočih se česke zgodovine in leta 1840. začel je izdajati „Archiv český“, ki obseza javne in privatne listine iz najznamenitejših dob česke zgodovine. Leta 1848. izdal je v posebnej knjigi topografični popis českega kraljevstva za husitskih vojsk in ob enem je istega leta izšel tudi prvi zvezek njegove zgodovine v českem jeziku.

Z izidom tega zvezka začenja se nova doba v českem zgodovino-pisji, kajti pisatelji, ki so doslej pisali zgodovino te ali one dobe českega kraljevstva, opirali so se na stare kroniste, vsled česar se je v njihovih spisih pogrešalo objektivnosti, ali pa so se ravnali po nemških zgodovino-piscih ter s tem sprejeli v svoje spise tudi ono nemško „temeljnost“, katere se pri Nemcih tako občudovanja vredna množina nabaja, kadar pišejo o Slovanih. Še le ko je Palacký po skoro tridesetletnih študijah in pripravah začel izdajati svojo zgodovino českega kraljevstva, v katerej je s kritičnim peresom vedel odstraniti vse izmišljotine in grdobne ^{potvoren} potvoren nemških zgodovinarjev, začeli so tudi njegovi rojaki z bolj paznim očesom izbirati material za zgodovinopisje. In po letu 1850. izšlo je mnogo zgodovinskih spisov raznih pisateljev, ki v resnici delajo čast literaturi, o katerih bom pa v svojem drugem članku izpregovoril.

Samostalni zgodovinski spisi pa so pred Palackega zgodovino izšli naslednji:

Leta 1818. Vaceslava Hanke „Kratka historie slovenských národů“.

Leta 1825. Josefa Mirovila Krála „Slávové praotcové Čechů“, kateri spis pa néma skoro nikake zgodovinske vrednosti, temveč je le izliv domoljubnih čutil iskrenega Slovana.

Leta 1832. Vaceslava Hanke „Dějiny české“.

Leta 1834. Josefa Františka Smetane „Obraz starého světa, t. j. všeobecná politická historie prvního věku“.

Leta 1836. Karla Vekoslava Vinařického „Pana Bohuslava Hasišeinského z Lobkovic věk a spisi sebrané“ — spis, ki ima precejšno vrednost za literarnega historika.

Leta 1846. Josefa Františka Smetane „Všeobecný dějepis občanský“, ki je v treh delih izšel v založbi „Maticy“ in

Leta 1846 — 1851. Karla Vladislava Zapa „Všeobecný dějepis“, ki je v dveh velikih zvezkih izšel v založbi českega muzeja. Ta občna zgodovina je znamenita zato, ker je pisatelj v njej poseben ozir jemal na slovanske narode. Žal! da ni bil tudi dosti izbirčen pri iskanju virov, kajti le z nekoliko pozornostjo in dobro voljo mogel bi bil odstra-

niti iz nje mnoge splošne, po Nemcih in Francozih uvedene predsodke proti Poljakom in posebno proti Rusom.

Srečnejši ko z zgodovino bil je Karel Vladislav Zap s svojim narodopisnim spisom „Zrcadlo života na východni Europě“, katerega je izdal v letih 1843. in 1844. Prvi del obseza prevode mičnih poljskih in ruskih povestij, iz katerih se šege in navade obeh teh največjih slovanskih narodov dajo spoznati; v drugem delu, kateremu je naslov „Cesty a probázky po Halické zemi“, pa nam pisatelj s spretnim peresom in v gladko tekočej besedi pripoveduje razmere poljskega in maloruskega naroda v Galiciji ter svoje utise s potovanja po njej. Važno pa je to Zapovo delo tudi zato, ker je z njim obrnil pozornost českých prelegateljev na slovanske literature, katerih proizvodi so doslej Čehom bili malo da ne popolnem neznani, v tem ko so se najneznatnejši spisi nemški prelagali na česki jezik.

Ker govorim uže o potopisnih spisih, naj omenim tu še leta 1841. v Pešti izšle knjige „Cesta Slováka k bratrům slovenským na Moravě a v Čechách“, v katerej pisatelj Josef Miloslav Hurban s pravim domoljubnim navdušenjem govori o celokupnosti naroda česko-slovaškega. Takrat pač še ni slutil, da bode pet let pozneje z uvedenjem slovaškega jezika (trenčansko-nitranskega narečja) v knjigo storil korak, katerega je — kakor je pisatelju teh vrstic leta 1875., ko ga je v Hlubokey pri Senici obiskal, sam zatrjeval — uže neštevilnokrat obžaloval in za katerega odkup — ako bi sploh mogoč bil — bi rad žrtvoval svoje življenje.

(Konec prihodnjič.)

Slovenski glasnik.

Slovensko slovstvo. Družba sv. Mohorja dala je l. 1881. te knjige na svitlo:

Slovenski Goffine ali razlaganje cerkvenega leta. Predelal Lambert Frčnik, dekan v Žabnicah IV. snopič XVI + 609—928 str. v 8ki;

Hoja za Marijo Devico ali posnemanje njenih čednost. Po P. Sebastijanu Zajlerju, premonstratencu, posnel B. Bartol, duhoven, 220 str. v malej 8ki;

Občna zgodovina za slovensko ljudstvo. Spisal Josip Stare, kr. profesor više realke v Zagrebu. VIII. snopič, 481—640 str., v 8ki. Ta zvezek je osobito zanimljiv, ker g. pisatelj v njem od 510 str. dalje razpravlja najstarejšo zgodovino slovansko in za njo zgodovino česko, poljsko, rusko, slovensko in hrvatsko.

Naše škodljive živali v podobi in besedi. Opisal Fr. Erjavec, profesor v Gorici. II. snopič, 113—224 str., v 8ki, v katerem g. pisatelj prijetno, kakor zna samo on pisati, pripoveduje o raznovrstnih škodljivih žuželkah.

Dr. Ignacij Knoblehar, apostolski provikar v osrednji Afriki. Za slovensko ljudstvo spisal Fr. Jaroslav, 96 str. v malej 8ki

Koledar družbe sv. Mohora za navadno leto 1882. 79 str. v 8ki poleg navadnih koledarskih stvari, imenika družabnikov in družbinega oglasnika prinaša tudi Cimpermanovo slavnostno pesen cesarjeviču Rudolfu in cesaričini Stefaniji, životopis pokojnega krškega škofa Valentina Wierja, Kodrovo povest „Najdenček“, Vrhovčevo „Med hribovci“, dr. Škofičev čas jako primerni spis „Gospodarji, varujte se škode od novih zemljiških knjig“, dalje potopis „Spomin na Benedke“, Kodrov „Kraték pouk o pošti in železnici“, Vrhovčevo razpravo „Potres“, Pivčaninove doneske „Za kratek čas“ ter napósled prekrasno, iz „Zvona“ ponatisneno X—ovo pesen „Domovini“. — Vsi družabniki sv. Mohora z dodatkom vred štejejo letos po raznih škofijah: 1. Goriška 3037, 2. Krška 2363, 3. Lavantinska 8234, 4. Ljubljanska 9550, 5. Trž.-Koperska 1347, 6. Sekovska 151, 7. Somboteljska 134, 8. Zagrebška 119, 9. Senjska 86, 10. Poreška 26, 11. Videmska 12, 12. Razne druge 25 družabnikov. Vkup 25084 družabnikov. — Število udov pomnožilo se je letos v Goriški nadškofiji za 76, v Poreški škofiji za 12, v Somboteljski za 8, v Senjski za 4 in po raznih škofijah za 5, tedaj vkup za 105 družabnikov; zmanjšalo pa se je proti lani v Lavantiski škofiji za 210, v Ljubljanski za 118, v Krški za 74, v Trž.-Koperski za 37, v Sekovski za 8 in v Zagrebški nadškofiji za 4 družabnike. Letos šteje družba 517 dosmrtnih in 24.567 letnih, vseh vkup tedaj 25.084 družabnikov, za 346 menj kakor lani. Slaba letina, ki je zlasti po toči hudo zadela večji del spodnje Štajarske, — nesrečne šolske razmere, vsled katerih se slovenski otroci in ljudskih šolah po Koroškem ponemčujejo in se potrebno poučevanje v materinem jeziku toliko zavira, da otroci slovenskih roditeljev slovenski niti brati ne znajo, — občno pomanjkanje denarjev sploh, ki je nastalo tako silno, da marsikateri poprej premožni kmet sedaj vsakdanjega kruha strada, vse to je gotovo nekoliko krivo, da se je število letošnjih družabnikov skrčilo. Upati pa vendar smemo, da bodo knjige, ki so družabnikom za leto 1882. namenjene, po priporočbi in trudu družbinih prijateljev in poverjenikov zopet družbi privabile dostojno množino novih udov. — Za zapisana darila je tekmovalo tudi letos precejšnje število pisateljev, nad 40 različnih rokopisov je bilo v presojo poslanih. Obdarovani in sprejeti so bili le sledeči spisi: 1. „Gospodarji! varujte se škode pri novih zemljiških knjigah“, spisal dr. Fr. Škofič v Novem mestu; 2. „Ženitva“, narodnopisni obraz iz Ljutomerse okolice, spisal Josip Karba, kmet na Krapji pri Ljutomeru; 3. Životopis „Josip Ressel“, poslal profesor Ivan Stéklasa v Karlovc; 4. „Stanko Vraz“, životopis, sestavil Iv. Lapajne, ravnatelj mestnih šol na Krškem, in 5. „Potresi“, spisal cand. phil. Ivan Vrhovec v Mariboru. V vzpodbujo pisateljev in v podporo domačega slovstva pa je odbor za leto 1882. zopet razpisal osem daril po 35 gld., in sicer: a) Sto in štirideset gold. za štiri krajše izvirne povesti vsake 35 gld., v obsegu 1/2, tiskane pole. b) Sto in štirideset gold. za štiri

poučne spise razne vsebine vsakemu po 35 gld., v obsegu $\frac{1}{2}$ tiskane pole. Najbolje ustrezajo družbinemu namenu: razprave o narodnem gospodarstvu, pouki iz pravoslovja, prirodoslovja in zdravilstva, črtice iz cerkvene ali posvetne zgodovine, potopisi, životopisi slavnih mož i. t. d. Zlasti pesni, izbrane zastavice, uganke, smešnice in sploh spisi pošteno šaljivi bodo jako dobro ustregli. Rokopisi naj se družbinemu tajniku pošiljajo do 1. majnika 1882. brez podpisanega imena, katero naj se priloži v zapečatenem listu. — Prisojena darila bodo izplačana na god sv. Mohorja dne 12. julija 1882. — Dohodkov imela je družba 26.656 gld. 56 kr., potroškov 26.648 gld. 63 kr., prebitka je tedaj 7 gld. 93 kr.

Štefan Modrinjak. Spisal Božidar Flegerič. Založil Maks Robič. V Celovci. Tiskala družba sv. Mohora 1881, 16 str. v 8ki. — Pred dobrim mesecem praznovali so štirski Slovenci v Središči slavnost na čast slovenskemu pesniku Štefanu Modrinjaku. Kdo je ta slovenski pesnik? vprašal se je marsikdo o tej priliki, ko je čital po raznih listih vabila k Modrinjakovej svečanosti, kajti le malokdo se je spominal, da je bral kedaj kakšno pesen Modrinjakovo n. pr. v Macunovem l. 1850. na svitlo danem „Cvetji“ na 208. str.; ali da je sploh čul imenovati njegovo ime n. pr. v Vrazovej zbirki „Gusle i Tambura (1845)“, kjer na 136. str. Vraz priobčuje Modrinjakovo basen „Jašac“ ter se ga tudi dalje od 155. do 160. strani spomina, v navdušenim besedami imenuje ga štajerskega Vodnika in Jarnika. No, veseli nas, da nam je gosp. Flegerič nekoliko, — dasi ne veliko več — povedal o tem Vodniku (?) štajerskem. Iz njegovega spisa posnemamo, da se je Modrinjak porodil 23. decembra 1774. l. v Središči, da je študiral v Varaždinu in Gradei, potem kaplanoval po raznih krajih spodnještajerske zemlje ter napósled umrl 8. oktobra 1827. leta pri sv. Miklavži imovit župnik, a kakor piše Vraz (158 str.) „nerado gledan od poglavarah svojih porad nekajih stvarih, u koje se slobodan taj um nije mogo skučiti, zanemari se sasvim pijući preko mjere, da u pitju zaboravi tuge i žalosti svoje.“ Po smrti Modrinjakovej pride iz mesta pisar M—rič popisovat njegovo ostalino, a to človeče „svako pismo, na kojem je vidio slova slovenska, podera, pa onako poderano baci kroz pozor u dvorište medju smjeti.“ Samo nekoliko pesnij Modrinjakovih ohranilo se je slučajno v rokopisu. Te pesni Vraz imenuje „žeženo zlato, pravi ures poesie slavljanske“. A dasi je ta hvala gotovo pretirana, vender bi bilo hvaležno delo te pesni zbrati ter na svitlo dati, in gosp. Flegerič bi z izdavo Modrinjakovih pesnij Slovincem gotovo še bolje ustregel nego jim je s svojim skromnim životopisom. Ako pa g. Flegerič misli, da bi se bil iz Modrinjaka porodil pesnik Vodnikove vrste, da je našel takšnega blagodušnega in naobraženega voditelja, kakeršen je bil baron Zois Vodniku, jako se moti. Zdi se nam, da se Slovinci z one strani Boča lóže nauče pisati pravilne hrvaščine nego pisne (karantanske) slovenščine in da je Stanko Vraz Slovincem „uskočil“, temu je v prvej vrsti iskati narodopisnih uzrokov.

Odbor za izdavanje slovensko-nemškega Wolfsteina slovarja imel je 1. oktobra v knezoškofovskem poslopju čez delj časa spet sejo, v katerej so odborniki poročali o svojem delovanju zadnje mesece. Ker so starejši pisatelji, in tudi mnogi novejši, uže izpisani v Cafovej in Miklošičevej zbirki, ki bodeta novemu slovarju služili v podstavo, zdela se je odbornikom sprva najvažnejša naloga te dve zbirki dopolniti z izpiski iz novejših pisateljev slovenskih od l. 1873. dalje. Za tega

delj so se v zadnjih mesecih izpisali: Cigaletov in Janežičev slovar, Cigaletova terminologija, „Novice“ in Stritarjev „Zvon“, vse knjige „Družbe sv. Mohorja“ in „Matice slovenske“, Jesenkovi in Levstikovi spisi. S tem se je nabralo ogromno novega materiala in jeden navzočih gospodov odbornikov ^{zelo bogato} obljubil oskrbeti, da se ta material uredi po abecednej vrsti. Zaznamenovale so se potem nekatere knjige, katere bi bilo še treba izpisati, tako n. pr. državni zakonik. Kadar se to dovrši, pričel bode odbor s končno redakcijo slovensko-nemškega slovarja.

Jurčičev spomenik je postavljen. V priprostem starogrškem zlogu po načrtu pariškega arhitekta Le Blanca ga je krasno iz sežanskega marmorja izdelal gosp. kamnosek V. Čamernik v Ljubljani. Visok je 3.20m, širok 1.40m ter pokriva do malega vso zadnjo stran Baumgartnovne kapele, v katero je vzdian. Spomenik ima ta napis:

Josip Jurčič,

rojen na Muljavi blizu Krke 4. marcija 1844.,

umrl v Ljubljani 3. maja 1881. leta.

*Svojemu pisatelju in prvoborniku postavil
hvaležni narod slovenski.*

Tvrd bodi, neizprosen, mož jeklen,

Kadár braniti je čest in pravde

Naródu in jeziku svojemu.

Tugomer, V. 8.

Spomenik in grob pokojnega pisatelja obdaje osobito lepa temnosiva železna ograja, delo ljubljanskega ključničarja g. L. Zelenca. Ves spomenik vzbuja občno pozornost in zadnje dni ga je ogledovalo mnogo ljudij.

Za Jurčičevo ustanovo, iz katere se bodo nagradili izvirni slovenski leposlovni spisi, nabrali so notranjski domoljubi doslej **715 gld.** Omenjati nam je, da „Jurčičeva ustanova“ ni v nobenej zvezi z novci, katere nabira osnovalni odbor za Jurčičev spomenik. Iz teh novcev hoče osnovalni odbor, kakor je obljubil v svojem oklici od 14. maja t. l., pokojnemu pisatelju najprej postaviti primeren spomenik na grobu in to točko je osnovalni odbor tudi že izvršil; dalje namerava v Jurčičev rojstni hiši vzdati spominsko ploščo, kar se bode najbrž zgodilo o Duhovem prihodnjega leta; in naposled bode iz teh novcev osnovalni odbor oskrbel lično izdajo vseh spisov Jurčičevih, ki se v kratkem prično tiskati v „Narodnej tiskarni“. Iz čistega doneska Jurčičevih spisov bode osnovalni odbor podpiral slepo dveinsedemdesetletno mater njegovo. In še le, kadar osnovalni odbor to trojno nalogo svojo izpolni, namerava novce, katere je on nabral, zložiti z „Jurčičevo ustanovo“, ako sploh ostane kaj prebitka.

„Slovenski Narod“, kateri je doslej obsejal 2838 □cm. teksta, začel bode z novim letom 1882. po sklepu upravnega odbora „Narodne tiskarne“ izhajati v toliko povečane obliki, da bode vsak dan donášal 3795 □cm., tedaj skoro jedno tretjino več berila. Cena ostane mu ista kakor doslej.

Spet nov napredek! Gospod prof. Ivan Franke v Kranji je v benečanskem zlogu iz 16. stoletja narisal in g. bukovez Janez Bonač (v Ljubljani na

Poljanah 10) po Franketovem načrtu na Dunaji narediti dal krasne platnene in obilo pozlačene platnice za „Ljubljanskega Zvona“ I. tečaj, katere se bodo uže meseca novembra dobivale po 85 kr., s pošto franko po 95 kr. pri g. Bonaču, kateremu pri tem njegovem podjetji želimo najboljši uspeh. „Ljubljanski Zvon“ bode prvi slovenski list, ki se je vzpel do tega pri večjih narodih uže udomačenega napredka.

Matija Kostelec (kdaj in kde se je porodil ter kde in kdaj umrl.) V „Slovenskem Narodu“ sè 14. oktobra 1881. léta neki neimenovanec v podlistku govori, da se je ta slovenski pisatelj porodil v Kléniku na Pivki v Notranjih 1620. léta, a da se ne vé, kdaj li je umrl. — K temu je odgovoriti: a) porodil se je 1623. l., a ne v Kléniku, nego v Kílovčah blizu Préma; b) umrl je 19. junija 1688. l. v Novem Mestu, kder je bil kanonik, in počiva tamkaj v samostanski cerkvi pred stranskim oltarjem sv. Bogorodice, kder ima še zdaj kámeno pločo z nagrobnim napisom, katerega si je bil sam stvoril. To je otec Ladislav Hrvat, Novoméški franciskan, nekaj tudi po letopisu (kroniki) svojega samostana 1864. l. povedal v „Novicah“ na 74. str. Do zdaj se je mislilo, da je Kostelec bil porojen v 24. dan januarja 1620. léta, ker také o njem Valvasor piše v VI. knjigi na 359. str.; ali g. profesor otec Ladislav nas je drugače preveril; kajti po njem smo zvédeli, da se na rečenem kamenu létnica Kostelčeve smrti in číslu njega pozemskih lét uže ne more od konca do kraja čítati, ker je oboje uglájeno s človeškimi stopinjami, ter da je Kostelčev nagrobni napis tenkó zabeležen i v samostanskem letopisu, a tamkaj da se číta:

Obiit in Domno An. 1688

Die XIX. Junii aetatis suae LXV.

Vsak more trdno biti uverjen, da so iz ust Kostelca samega číslu njega lét védeli tudi franciskani, katerim je bil poseben dobrodénjnik ter velik prijatelj, o čemer odkrito svedoči i njih letopis. Takisto si je misliti, da so na tanko vse to znali zopet iz njega ust i óni ljudje, kateri so pokojniku napis podpolnili z létnico njega smrti in číslom njega lét, ako niso tega stvorili baš franciskani, kar je podobno vsej resnici, ker je v njih cerkvi tudi pokopan. Vse je prišlo iz ust njega samega, ki je te stvari najboljše védel, in vera gre Kostelcu samemu izvestno bolj, nego li Valvasorju, o katerem je zatorej soditi, da se je tukaj zmotil, kar se mu pripetí često, in da je také postavil 1620. namesto 1623. léta; kajti če 65 (číslo njega lét) odštejemo od 1688 (kar je létnica njega smrti), prebiva nam 1623 (létnica njega rojstva.) — A zdaj pogledimo, zakaj se ní porodil v Kléniku, nego v Kílovčah. Valvasor v VI. knjigi na 359. str. piše, da je bil porojen „zu Kellnberg, in Crain, an der Poick, unweit von Brem.“ Slovenske besede za „Kellnberg“ tukaj nema. Vse drugo je prav, samó Kílovče niso na Pivki, in to je zopet Valvasorjeva zmeta; a dobro je rečeno, da stoji ta vás blizu Prema, do katerega je iz nje samó $\frac{1}{2}$ ure hodá. Menda je Čop nemško ime „Kellnberg“ najprvi hibno preložil z besedo „Klénik“, a potem je šla ta napaka v Šafařika ter iz njega od pisatelja do pisatelja. A knjižica „Ortsrepertorium des Herzogthums Krain“ na 3. str. „Kühlenberg“ z našim jezikom imenuje „Kílovče“, in v Freyerjevem spisu „Alphabetisches Verzeichniss aller Ortschafts- und Schlösser-Namen

des Herzogthums Krain“ čitamo na 53. str., da za nemško ime „Küllenberg“ ali „Kühlenberg“ Slovenu rabi „Kilovče“. Ali kakó je, kar se dostaje notranjskega Klénika? To selo uže Valvasor v VIII. knjigi na 809. str. zóve samó „Klenik“, a ne „Kellnberg“, niti ga ne imenuje s káko drugo nemško besedo. kar nas uči, da njemu „Kellnberg“ in „Klenik“ ne more biti jedna ter ista vás. „Ortsrepertorium“ na 2. str. vé tudi le za ime „Klenik“ brez nemškega nazívala; a Freyer na 48. str. piše, da slovenski je „Klénik“, a nemški zopet „Klenik“ ali „Klönig“. Pokazalo se je, da te vási nobena izmej vseh trihjem oménjenih knjig ne imenuje „Kellnberg“ ali „Kühlenberg“. Še trebe dostaviti, da „Klénik“ stóji res na Pivki, ali mnogo dalje od Prema, do katerega je od ondukaj pol-drugo uro hodá. Do trohe je dokazano, kakor mislim, da Valvasorjev „Kellnberg“ ne bode nič drugzega nego samó „Kilovče“, nemški še zdaj imenovano „Kühlenberg“, a da ne more biti „Klénik“.

L—k.

Dalmatinovo vse sv. pismo. O tem delu tudi Valvasor v VI. knjigi na 349. str. potrjuje, da je mej ljúdi prišlo na novega leta dan 1584.

Dr. Josip Ulaga, † bivši profesor in urednik „Slovenskega Gospodarja“ v Mariboru, zdaj nadžupnik in dekan konjiški, odbornik Matice Slovenske, jeden najpogumnejših boriteljev za pravice naroda slovenskega na spodnjem Štajarskem, umrl je po kratkej bolezni v svojega življenja najboljšej dobi, 3. oktobra v Konjicah. Bodi mu lahka zemlja in částen spomin! — Dr. Matija Smodek, profesor bivše kr. pravoslavne akademije v Zagrebu, umrl je 23. septembra v Belovaru v svojega življenja 74. letu. Smodek je bil prvi hrvatski profesor, ki je 1832. l. začel predavati hrvatski jezik na pravoslavnej akademiji. Učiteljeval je 40 let in malo je uradnikov na Hrvatskem, ki bi ne bili njegovi učenci. — Iz Pize na Vlaškem poróča se žalostna vest, da je ondu 11. oktobra umrl po dolgem bolehanji še le 45letni sloveči ruski učenjak A. Kotljarevskij, profesor na vsučišči v Kijevu. Kotljarevskij je bil učenec slavnega slavista Sreznevskega, bavil se je osobito s slovanskimi starinami ter spisal več znamenitih knjig. Prejšnje čase bil je profesor na vsučišči v Dorpatu, a ker je ondu prvi začel predavati v ruskem jeziku, imel je z ondotnjimi nemškimi profesorji hude prepire, da ga je ruska vlada napósled prestavila v Kijev. Kotljarevskij je bil jako vesel človek in ljubezniv karakter, kakor smo se sami prepričali l. 1873., 1874. in 1875., ko se je trikrat delj časa mudil v Ljubljani ter študiral v tukajšnej licealni knjižnici, dasi uže takrat bolehen. V Pragi je s pomočjo g. Patere našel, prepisal ter v Ljubljano prinesel dva znamenita lista, katera je Preširen l. 1833. in 1836. pisal Čelakovskemu. Prvi govori o zgodovini 4. zvezka „Kranjske Čebelice“, drugi o „Krstu pri Savici“. Priobčiti hočemo oba bodoče leto v „Ljubljanskem Zvonu.“

Dr. I. Tavčarjeco povest „Moj sin“, natisneno v osmem zvezku „Slovenske knjižnice“, „prinaša praški „Svetozor“ v svojej 43. številki; preložil jo je na česki jezik g. Josip Penizek, kateri bode, kakor čujemo, še več Tavčarjevih novel priobčil v českem prevodu.

Preširen. Osobito nas veseli denes poudarjati, da se spoznavanje in pravo ocenjevanje našega Preširna od dné do dné bolj širi. V „Viencu“ je začel prof. dr. Fr. J. Celestin priobčevati našim južnim bratom namenjeno studijo „France Preširen“. Kolikor moremo soditi po dosedanjih listih, rekli bi, da bode to

najkoreniteje pisan životopis našega pesnika, kolikor jih imamo do sedaj. — Znani nemški pisatelj Sach'er-Masoch začel je izdavati leposlovni list „Auf der Höhe“ ter oglašja, da bode v tega lista drugej številki priobčil razpravo „der slovenische Dichter Preširen“, katero je spisal znani naš zgodovinar P. pl. Radič. — Gospod Josip Penižek nam piše 14. okt. t. l. z Dunaja, da bode knjigar Ladislav Sehnal v Jičinu na svitlo dal obširno knjigo o Preširnu, obse-zajočo životopis in oceno vsega literarnega delovanja našega pesnika ter nad štirideset njegovih pesnij, katere je na česki jezik preložil g. Penižek. — Aka-demiški slikar česki g. Jos. Prouska je posebno krasno ilustroval Preširnovi pesen „Pod oknom“, katera v Penižkovem prevodu izide v kratkem v praškem „Svetozoru“. — Omenjati nam je o tej priliki, da je Lad. Sehnal v Jičinu začel izdavati zbirko slovanskih gledaliških iger „Slovansko divadlo“, od katerega so do sedaj prišli na svitlo uže 4 zvezki. Še pred novim letom v tej zbirki izide tudi Jurčičev „Tugomer“, katerega je na česki jezik preložil g. Jos. Penižek.

Iz Karlovca se nam piše: Krasni spomenik, katerega je narod slovenski postavil na našem pokopališču pisatelju Valentinu Mandelcu, bivšemu profesorju kr. gimnazije v Karlovcu, bode otec Ivan Ev. Žibrat, gvardijan tukajš-njega frančiškanskega samostana in umršemu bivši kolega, te dni slovesno blagoslovil. Svečanosti se bode in corpore udeležila tudi šolska mladež tukajšnje gimnazije in realke, mestni gasilci in pevsko društvo „Zora“.

„Zdravec“. Spisanje za zabavljenje i nauka na bulgarskata mladež. Tako se imenuje nov bolgarski, po vzgledu našega „Vrtca“ osnovani, in bolgarskej mladini namenjeni list s podobami, katerega sta s septembrom t. l. v Sređci začela na svitlo dajati gg. Anton Bezenšek in Kristo P. Konstantinov. Vsebina prvej številki je jako zanimljiva, obsežajoča pesni, životopise, povesti, prirodoopisne članke, razne drobnosti, smešnice in različnih vrst zastavice. Cena listu, ki izhaja vsakega meseca 15. dan, je za vse leto 1 rubelj.

Urednikova listnica. G. A. A. v Sr. na Št. Mnoge izmej poslanih pesnij je zložil pokojni učitelj Kančnik, nekako v začetku 1840nih let umrši v Dobrépoljah na Dolenjskem. Bil je mož dobrovoljen, šaliv in zelo rodovit s pesnimi, katerim je čisto sam delal tudi arije. Mej poslanimi so brez dvojbe njegove: 1) od hlač; 2) lončar in pastir; 3) od kolíne; 4) španske reči; 5) od Ljubljansk-kega kongresa; 6) pesem za osmi dan enega mrtvega (Jarneja Štiha); 7) pesem o pogrebu duhovnega gospoda Grahka. Zelo resnici podobno je, da so Kančni-kove tudi te: a) od godca; b) od starega lejta; c) od novega mašnika; d) slovó-jemánje (necega g. kaplana). — Kakor se vidi iz tega sešitka, bil je vse oménjene pesni 1834. l. prepisal Andrej Fajdiga, učitelj v Sódražici, od koder ni imel daleč hoditi v Dobrépolje k svojemu tovarišu Kančniku. Ostale, temu sešitku priložene, a z drugačno roko pisane pesni kažejo, da so štirske. Žal, kà jih je težko čitati! Posebno zanimljiva mej njimi je óna, ki se zove „Hrvat“. Lepa Vam hvala za Vašo veliko prijaznost!

„LJUBLJANSKI ZVON“ stane vse leto 4 gld., pol leta 2 gld., četvrt leta 1 gld. Naročnina pošilja se upravnistvu v „Narodnej tiskarni“ v Ljubljani.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugova. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levce.

Tiska „Národna tiskarna“ v Ljubljani.